

ALEGERILE PARLAMENTARE 2025

ANALIZA COMPARATIVĂ
A PLATFORMELOR ELECTORALE

Acest produs este realizat în cadrul proiectului „Alegere informată 2025”, implementat de Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT, cu sprijinul financiar al Fundației Soros Moldova. Conținutul și opiniile exprimate în aceste materiale aparțin exclusiv Asociației ADEPT și nu reflectă în mod necesar poziția sau punctul de vedere al donatorului.

Autori: Chirtoacă Ilie, Culeac Petru, Madan Stas, Panainte Polina, Vieru Vadim

Asociația ADEPT este un centru independent, de analiză și consultanță privind procesul decizional, politic, electoral și social-economic din Republica Moldova și din regiune. Misiunea ADEPT constă în promovarea valorilor democratice și sprijinirea participării active a cetățenilor la viața publică.

De la înființarea sa în 2000, ADEPT a fost în prima linie a demersurilor pentru buna guvernare, integritatea electorală și implicarea civică prin cercetare, advocacy și informare publică. Din 2018, ADEPT deține Secretariatul Coaliției pentru Alegeri Libere și Corecte (CALC), o platformă care reunește organizații ale societății civile pentru a asigura transparența, incluziunea și integritatea proceselor electorale din Republica Moldova.



Cercetăm procese | Responsabilizăm guvernarea | Informăm cetățenii

www.adept.md
www.alegeri.md

Cuprins

1. INTRODUCERE	4
Metodologie	4
2. PRINCIPALELE CONSTATĂRI	5
3. CONSTATĂRILE PE DOMENII TEMATICE	8
3.1 Integrarea europeană	8
3.2 Justiție	11
3.3 Drepturile omului	14
3.4 Securitate și apărare națională	19
3.5 Dezvoltare economică și socială	22
4. CONCLUZII	30

1. INTRODUCERE

Alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025 se desfășoară într-un climat regional și intern deosebit de complicat. Războiul din Ucraina continuă să marcheze profund întreaga regiune, Republica Moldova resimțind constant presiunea acestui context, inclusiv prin incidente de securitate la frontieră și prin provocări repetate legate de siguranța spațiului aerian. Acest fundal tensionat se suprapune peste o societate și o clasă politică tot mai polarizată, în care dezbaterile geopolitice între orientarea pro-europeană și cea pro-rusă, se împletesc cu nemulțumirile legate de situația economică și de calitatea guvernării.

Miza acestor alegeri este una ridicată. Viitorul Parlament urmează să decidă asupra legilor esențiale pentru aderarea la Uniunea Europeană, dar și asupra direcției generale a țării, acest lucru însemnând fie consolidarea statului de drept și integrarea europeană, fie o răsturnare de situație spre o apropiere de Rusia. Competiția electorală este una acerbă, cu 22 de concurenți rămași în cursă, majoritatea scenariilor post-electorale prognozând dificultăți în formarea unei noi majorități stabile după scrutin. La acest context instabil se adaugă și războiul hibrid purtat de Rusia împotriva Moldovei care nu se manifestă doar prin propagandă și campanii de dezinformare, ci și prin încercări de manipulare directă a electoratului, coruperea alegătorilor, sabotaj și alte forme de interferență menite să deturneze parcursul european al țării. Astfel de tactici sporesc gradul de neîncredere și fac procesul electoral și mai vulnerabil.

Prezența unui număr mare de concurenți electorali este un fapt obișnuit pentru alegerile din Republica Moldova. Totuși, această abundență de oferte nu înseamnă automat și un pluralism de opțiuni reale pentru cetățeni, mai ales că lipsește o înțelegere a conținutului programelor electorale propuse de concurenții electorali. De cele mai multe ori, opțiunile de vot se conturează mai degrabă sub influența discursului emoțional sau a simpatiilor politice existente, decât prin evaluarea detaliată a promisiunilor. De aceea devine cu atât mai important exercițiul de a analiza comparativ platformele electorale, pentru a înțelege în ce măsură acestea răspund priorităților reale ale țării și așteptărilor societății. Într-un mediu saturat de mesaje contradictorii și de campanii de manipulare, programele electorale rămân repere clare și verificabile. Analizate în context, ele arată în ce măsură partidele formulează angajamente realiste, coerente și compatibile cu prioritățile naționale și cu așteptările cetățenilor. Analiza comparativă a programelor electorale, mai ales a celor patru formațiuni aflate în topul sondajelor de opinie, ne oferă o bază solidă pentru înțelegerea mizei reale a scrutinului și pentru orientarea dezbaterii publice către politici, nu doar către lozinci.

Metodologie

Scopul acestei note analitice este de a oferi o sinteză comparativă a rezultatelor analizei programelor electorale a patru partide politice și anume a promisiunilor făcute de aceste partide în cinci domenii cheie.

Metodologia utilizată pentru efectuarea acestei analize a urmărit să asigure o evaluare sistematică și transparentă a angajamentelor politice enunțate în documentele disponibile publicului asumate de partide în următoarele domenii cheie: integrare europeană, justiție, drepturile omului, securitate și apărare, dezvoltare socială și economică și protecție socială. Pentru fiecare domeniu a fost stabilit un set de criterii calitative specifice, care să permită evaluarea promisiunilor precum și a gradului de înțelegere de către partide a domeniilor analizate, a clarității și gradului de fezabilitate a promisiunilor făcute.

În analiză sunt incluse partidele cu cele mai mari șanse de a accede în Parlament, conform mediei sondajelor din perioada preelectorală (aprilie–iulie 2025) și începutul campaniei electorale (august–septembrie 2025). Astfel, au fost analizate platformele electorale ale următorilor concurenți:

- Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS),
- Blocului electoral „Blocul Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei” (BEP),
- Blocul electoral „Alternativa” (BEA),
- Partidul nostru (PN).

Potrivit sondajelor recente, aceste formațiuni sunt considerate cele mai relevante în competiția parlamentară, datorită faptului că au înregistrat constant intenții de vot care depășesc pragul electoral sau se situează în proximitatea acestuia.

Programele electorale ale acestor partide au fost analizate prin prisma unor criterii calitative pentru fiecare domeniu tematic, această analiză referindu-se la aspecte precum:

- ⊙ Existența în programul electoral a unei secțiuni dedicate domeniului analizat;
- ⊙ Existența și conținutul unor promisiuni relevante (5 angajamente principale legate de acel domeniu);
- ⊙ Focusul principal al programului electoral pe domeniul respectiv;
- ⊙ Descrierea platformei electorale în baza unor criterii calitative stabilite pentru fiecare domeniu tematic, pentru a evalua coerența internă, consistența politicilor propuse și gradul în care candidatul stăpânește domeniul, precum și implicațiile bugetare sau legislative implicite ale angajamentelor (dacă sunt identificate în program);
- ⊙ Fezabilitatea tehnică și financiară a promisiunilor, relevanța lor și posibilitatea de implementare.

De asemenea, fiecare domeniu și partid a fost evaluat (atribuindu-se și un scor de la 0 la 5) conform următoarelor criterii:

- a) Coerență internă: măsoară gradul de concordanță între promisiunile electorale și statutul/ideologia partidului.
- b) Fezabilitate și realism: evaluează cât de realistă și sustenabilă este implementarea propunerilor (ex. finanțare disponibilă, necesitate de schimbări legislative majore, tendințe populiste etc.).
- c) Alinierea cu strategiile naționale: apreciază în ce măsură promisiunile sunt în conformitate cu principalele strategii și planuri guvernamentale naționale relevante (de ex. Strategia Națională de Dezvoltare 2030, Planul de aderare la UE, Strategia de reformă a justiției). Documentele de referință pentru fiecare domeniu este identificat și selectat de fiecare expert pentru a asigura relevanța.
- d) Alinierea cu prioritățile publice: verifică dacă propunerile reflectă preocupările prioritare ale cetățenilor, conform celor mai recente sondaje de opinie

Documentul complet al metodologiei este disponibil pe site-ul ADEPT permițând astfel verificarea procesului de lucru și replicarea studiului de către terți.

2. PRINCIPALELE CONSTATĂRI

Analiza comparativă a platformelor electorale a patru dintre principalele formațiuni politice aflate în topul sondajelor de opinie evidențiază diversitate de viziuni și diferențe semnificative în gradul de detaliere, realism și fezabilitate a promisiunilor. Evaluarea a vizat cinci domenii tematice – integrare europeană, reforma justiției, drepturile omului, securitate și economie – prin prisma unor criterii comune: coerența internă, fezabilitatea tehnică și financiară, relevanța pentru politicile publice și coerența cu preocupările cetățenilor.

Un prim element comun constatat este recursul la teme mari de consens social, cum sunt justiția, lupta împotriva corupției și protecția socială. Toate partidele fac referințe la acestea, însă cu grade diferite de detaliere și cu niveluri variate de ancorare în documentele strategice naționale și angajamentele europene. În general, discursul programatic se situează între angajamente ferme, compatibile cu parcursul european, și declarații generale de intenție, mai degrabă menite să mobilizeze electoral.

Analiza arată că platformele politice ating cele mai înalte scoruri agregate în domeniul Drepturilor Omului și Justiție (3.5 din 5), ceea ce indică asupra unui grad relativ ridicat de coerență internă și conformitate cu preocupările cetățenilor. În aceste domenii partidele reușesc să articuleze poziții mai clare și mai ancorate în așteptările electoratului. Totuși, și aici persistă provocări în a formula soluții fezabile, ceea ce limitează aplicabilitatea practică a propunerilor.

La polul opus, domeniile Securitate și Integrare Europeană sunt cele mai slab reflectate în platformele electorale, cu scoruri agregate reduse, sub pragul de 3 din 5. Acest fapt semnalează nu doar o absență de detalieri și de coerență, ci și o dependență excesivă de declarații generale, cu puține elemente concrete sau operaționale. În ansamblu, se confirmă tendința ca partidele să puncteze mai bine la coerența platformelor cu statutul lor organizațional și la alinierea cu preocupările cetățenilor, dar să eșueze în mod repetat la capitolul fezabilitate tehnică și financiară. Astfel, platformele electorale rămân în mare măsură instrumente de comunicare și mobilizare politică, mai degrabă decât programe realiste de guvernare, ceea ce poate diminua credibilitatea lor pe termen mediu și lung.

Tabel 1. Scoruri agregate per criterii analizate a patru concurenți electorali

Criteriu analizat	Scor agregat pentru patru concurenți
Coerență internă	3.9
Conformitate cu preocupările cetățenilor	3.4
Relevanță pentru politicile publice	2.8
Fezabilitate tehnică și financiară	2.2

Tabel 2. Scoruri agregate pe domenii de politici reflectate în platformele a patru concurenți electorali

Domeniul de analiză	Scor agregat pentru patru concurenți
Securitate și apărare	2.3
Integrare europeană	2.9
Dezvoltare socio-economică	3.2
Justiție	3.5
Drepturile omului	3.6

Integrarea europeană

Diferențele sunt de substanță. Partidul PAS formulează un angajament explicit și ferm pentru aderarea la Uniunea Europeană până în 2028, cu referințe recurente la standardele și finanțările europene. Blocul Alternativa abordează subiectul mai degrabă circumstanțial, folosindu-l ca resursă și ca factor motivațional pentru reforme, dar și ca obiectiv final, cu elemente de disonanță doctrinară între partidele componente. Blocul Patriotic adoptă o poziție ambiguă, cu formulări declarative despre relațiile cu UE, dar fără asumarea aderării ca obiectiv strategic, în timp ce Partidul nostru reduce întreaga temă la o promisiune punctuală privind „aderarea la Schengen”, nerealistă în condițiile actuale.

Justiție

În domeniul justiției, se observă o convergență declarativă: toate partidele recunosc importanța unei justiții independente și a combaterii corupției. Totuși, doar unele platforme oferă măsuri mai precise, etapizate și compatibile cu recomandările europene. Altele se limitează la formulări generale sau la obiective imposibil de realizat fără modificări constituționale și resurse semnificative.

Drepturile omului

Programele diferă în modul în care definesc drepturile și incluziunea. Partidele cu orientare pro-europeană fac referiri la standarde internaționale și la consolidarea protecției sociale, uneori cuantificând efectele. Blocurile mai tradiționaliste preferă formule generale, axate pe familie și valori tradiționale, fără referințe la cadrul european sau la grupurile vulnerabile. În unele cazuri, se observă riscul de excluziune sau discriminare implicită.

Securitate și apărare

Analiza comparativă a programelor arată că niciuna dintre platforme nu oferă o abordare completă și tehnică a domeniului securității și apărării. Doar un singur program integrează securitatea ca parte a politicii externe și a drumului spre UE, dar nu are o secțiune distinctă pentru apărare internă și nu include planuri bugetare sau operaționale clare. Celelalte trei tratează securitatea mai degrabă declarativ, prin reafirmarea neutralității constituționale, apeluri la demilitarizare și soluționarea pașnică a conflictului transnistrean, fără a explica mecanisme, instituții responsabile sau resurse. Nivelul de detaliu este în general redus, propunerile sunt formulate la nivel de principii, iar specificitatea operațională lipsește. Așadar, securitatea și apărarea sunt tratate insuficient detaliat și mai degrabă politic, ceea ce ridică întrebări privind capacitatea acestor programe de a răspunde eficient la amenințările reale cu care se confruntă Republica Moldova.

Economie și dezvoltare socio-economică

Promisiunile economice variază de la programe relativ detaliate, care corelează obiectivele de dezvoltare cu Strategia „Moldova Europeană 2030”, până la liste de obiective cu impact bugetar major, dar fără indicarea surselor de finanțare. Riscul populismului este vizibil mai ales în promisiunile de creștere rapidă a nivelului de trai, comparabil cu statele UE vecine într-un orizont de timp scurt, fără justificare financiară și structurală.

Profil comparativ

Privite în ansamblu, platformele scot în evidență patru profiluri distincte. PAS se remarcă printr-un angajament ferm pro-european și printr-o relativă coerență cu strategiile naționale și angajamentele internaționale. Blocul Alternativa încearcă să îmbine discursul pro-reforme cu elemente de integrare europeană, dar este marcat de disonanțe doctrinare interne și de promisiuni ambițioase fără detalieri. Blocul Patriotic preferă o abordare declarativă și defensivă, cu accente pe neutralitate și suveranitate, dar cu slabă ancorare în procesele curente. Partidul Nostru reduce temele europene la un enunț izolat, lipsit de fezabilitate și de coerență cu cadrul juridic existent.

Analiza confirmă că principalele slăbiciuni ale platformelor electorale țin de fezabilitatea tehnică și financiară a promisiunilor, de lipsa etapizării și de absența justificărilor bugetare. Cele mai solide aspecte se regăsesc în domeniile unde există consens public și presiune internațională (justiție, lupta anticorupție, protecție socială). Relevanța pentru politicile publice și alinierea la prioritățile cetățenilor sunt puternice acolo unde temele sunt susținute și de sondaje, însă calitatea propunerilor variază considerabil între partide.

3. CONSTATĂRILE PE DOMENII TEMATICE

3.1 Integrarea europeană



4,5



2,6



4,0



0,7



Partidul „Acțiune și Solidaritate”

Programul electoral al Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) privește procesul de integrare europeană, ca o prioritate strategică și obiectiv principal al politicii externe, dar în același timp și ca o condiție prealabilă și o sursă de finanțare vitală pentru succesul tuturor celorlalte politici interne, de la economie și justiție, până la agricultură și infrastructură.

În vederea atingerii acestui obiectiv strategic PAS vine cu o promisiune clar articulată, prezentată odată ca obiectiv strategic în preambulul programului electoral „Semnarea tratatului de aderare la UE până în 2028, înainte de finalul celui de-al doilea mandat al președintei Maia Sandu” și a doua oară ca obiectiv major în domeniul politicii externe: „Aderarea la Uniunea Europeană. În următorii patru ani, Republica Moldova va finaliza procesul de aderare la UE și va deveni țară membră cu drepturi depline în marea familie Europeană.”

Deși integrarea europeană este un obiectiv strategic, programul nu-i dedică un capitol separat cu măsuri detaliate. În schimb, referințele la „finanțarea europeană” și la „standardele UE” sunt omniprezente, fiind inserate în aproape toate celelalte capitole. În loc de a trata integrarea europeană ca un domeniu de sine stătător, PAS vede acest domeniu mai degrabă ca un element transversal, un motor principal al activităților planificate și factor de multiplicare al posibilelor rezultate, prognozate / promișe în diverse sectoare. Mai mult ca atât, această abordare luată împreună cu avertismentul strategic în care sunt încadrate promisiunile și angajamente pre-electorale, evidențiază poziția PAS privind procesul de integrare europeană ca o condiție prealabilă pentru succesul tuturor celorlalte politici.

Angajamentul manifestat de PAS în programul electoral este ferm exprimat printr-un limbaj consecvent pro-UE, prin asumarea alinierii la acquis-ul comunitar și culminat cu semnarea unui tratat de aderare în 2028. Acest reper temporal precis și referințe la instrumente UE (Mecanismul European pentru Pace, Mecanismul de Reformă și Creștere) adaugă la claritatea și specificitatea propunerilor înaintate de PAS. În același timp pe lângă aceste promisiuni concrete la nivel macro, planul nu detaliază granular acțiunile ce urmează a fi întreprinse pentru realizarea promisiunii enunțate, fie în baza capitolelor de negociere sau a unor etape importante în procesul de integrare europeană.

Fezabilitatea promisiunilor PAS în acest domeniu este medie, or ținta „Semnarea tratatului de aderare la UE până în 2028” este foarte ambițioasă și depinde nu doar de performanța internă (stat de drept, capacitate administrativă, etc.) ci și de factori externi (consensul statelor membre, absența unor crize majore în regiune). Referințele la utilizarea resurselor financiare și instrumentelor UE indică conștientizarea constrângerilor bugetare, dar lipsesc referințe la bugete indicative și analiza riscurilor anticipate (blocaje de negociere, capacitate de absorbție).

În cele din urmă, programul electoral al PAS pe dimensiunea de integrare europeană denotă și o coerență doctrinară explicită, integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană fiind definită în statutul PAS, ca „cea mai firească cale de dezvoltare socială, economică, politică și de coeziune a societății din Republica Moldova”. Promisiunile electorale ale PAS rezzonează și cu prioritățile Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” care este ancorată explicit în implementarea Acordului de Asociere și în statutul de țară-candidat, prin obiectivele ce țin de „europenizarea instituțiilor”, consolidarea democrației și a statului de drept și apropierea de standardele și valorile UE drept direcții centrale. De asemenea promisiunile PAS ce țin de integrarea europeană sunt coerente și cu preferințele populației reflectate în cele mai recente sondaje de opinie publică precum Barometrul de Opinie Publică 2024.

Blocului electoral „Blocul Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei”

Domeniul de integrare europeană nu este reflectat în mod expres în programul electoral al BEP. Documentul nu face vreo referință în susținerea procesului de integrare europeană și nu conține niciun obiectiv de aderare sau un orizont temporal clar privind integrarea europeană a Republicii Moldova. Pe de altă parte, BEP nici nu articulează careva declarații sau promisiuni ce ar fi explicit împotriva acestei priorități strategice a Moldovei. Această ambiguitate strategică pare să fie intenționată, pe de o parte pentru concentra atenția alegătorilor spre alte subiecte clasice ale partidelor componente ale BEP, dar și pentru a lăsa spațiu de manevră prevenind înstrăinarea votanților care ar susține integrarea europeană a Moldovei.

În programul electoral BEP există doar două promisiuni, relativ vagi, din domeniul relațiilor externe, care menționează expres Uniunea Europeană: 1) „Promovarea unei diplomatie echilibrate, orientate spre interesele naționale, colaborarea cu Vestul și Estul, dezvoltarea relațiilor cu UE, Rusia, China și alți parteneri...” și 2) „În negocierile cu Uniunea Europeană vom apăra interesele naționale, protejind piața, producătorii și locurile de muncă.”

Aceste promisiuni sunt declarative și se sprijină pe sintagme generale precum „neutralitate permanentă”, „punte între Est și Vest” și „politică externă pragmatică”. Singura referință la procesul de negocieri cu Uniunea Europeană, nu este însoțită de explicații dacă se are în vedere procesul de negocieri din cadrul procesului de integrare europeană. De asemenea lipsesc propuneri tehnice (privind aproximarea legislativă, screening/negociere pe capitole, instituții responsabile, indicatori) sau cel puțin prezentarea unor referințe minime la resursele necesare sau modul de realizare a acestor promisiuni.

Cu toate acestea, programul electoral al BEP este coerent cu doctrinele partidelor componente pe care le reflectă prin declararea repetată a neutralității drept element cheie a politicii externe. Dincolo de acest fapt, neavând un obiectiv de aderare la UE, platforma BEP este slab aliniată cu prioritățile strategice naționale, vorbind doar despre cooperare și mai puțin despre convergență (aproximarea legislației, piață internă, energie, concurență etc.). Mai mult ca atât, accentul pe „protejarea pieței” poate intra în tensiune cu angajamentele Moldovei în cadrul OMC sau DCFTA. În cele din urmă, ignorarea temei integrării europene a Moldovei, intră în contradicție cu majoritatea cetățenilor care susțin aderarea Moldovei la UE.

Blocul electoral „Alternativa”

Programul electoral al Blocului electoral „Alternativa” (BEA) prezintă aderarea la UE drept obiectiv central, integrat în strategia anticriză și de dezvoltare propusă și menționează repetat acest domeniu în contextul mai multor promisiuni electorale.

Astfel, BEA vine cu următoarele promisiuni în domeniul integrării europene: 1) „Să obținem ca nivelul și calitatea vieții în Republica Moldova în anul 2029 să fie cât mai apropiate de indicatorii țărilor vecine

din Uniunea Europeană”, 2) „Să restabilim încrederea în instituțiile democratice și în supremația legii, să satisfacem la maximum cererea societății pentru o justiție modernă și un sistem judecătoresc independent. Să depolitizăm structurile administrației publice, să le fortificăm competența pentru o activitate coerentă, organizată și eficientă în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană”, 3) „BEA își vede misiunea în ... accelerarea integrării Moldovei în UE, cu respectarea strictă a foii de parcurs pentru atingerea tuturor indicatorilor de aderare.”

Tema integrării europene este abordată într-un capitol aparte „A 14-a reformă. Moldova europeană. Principalul scenariu constructiv”. Promisiunea electorală principală în acest capitol este prezentată drept misiune asumată a BEA: „accelerarea integrării Moldovei în UE, cu respectarea strictă a foii de parcurs pentru atingerea tuturor indicatorilor de aderare”. Mai mult ca atât, capitolul face o referință explicită la sursa acestui angajament, recunoscând faptul că „Integrarea europeană reprezintă, înainte de toate, alegerea și speranța a mai mult de jumătate dintre cetățenii Republicii Moldova” și prezintă integrarea europeană drept „principalul scenariu constructiv pentru păstrarea independenței moldovenești, modernizarea economiei, transformarea fundamentală a calității vieții, protecția tuturor limbilor și comunităților etnice, precum pentru și consolidarea democratică a întregii societăți.” În același timp, capitolului nu oferă o instrumentalizare a acestui deziderat ambițios și nici nu stabilește careva ținte calendaristice pentru realizarea acestei promisiuni dar trasează un set de principii relativ declarative pe care BEA planifică să le pună drept bază în acest proces.

Pe lângă acest capitol dedicat, programul electoral BEA periodic mai face referință la aderarea la UE drept a) finalitate sau obiectiv al reformelor interne pentru „restabilirea încrederii în instituțiile democratice” și „depolitizarea structurilor administrației publice”, b) drept etalon la care se vor raporta soluțiile propuse sau c) instrument pentru implementarea promisiunilor făcute. De cele mai dese ori însă, aceste afirmații poartă un caracter general și nu sunt susținute de argumente privind modalitățile de realizare practică.

Din punct de vedere al fezabilității promisiunilor în domeniul integrării europene a Moldovei, programul electoral BEA e caracterizat printr-un mix de realism (o anumită aliniere la cadrul strategic UE) dar și promisiuni supra-optimiste (cum ar fi ținta atingerii indicatorilor socio-economici UE în 2029). Promisiunea de „nivel de trai apropiat de țările vecine din UE până în 2029” este foarte ambițioasă și poate fi considerată populistă fără o planificare bugetară și structurală. În schimb, orientarea spre „restabilirea încrederii în instituții pentru aderarea la UE” este realistă și compatibilă cu AA/DCFTA și SND 2030.

Vorbind despre coerența internă cu doctrinele partidelor componente, blocul „Alternativa” prezintă o coerență internă moderată: PDCM afirmă ferm integrarea europeană drept obiectiv, în timp ce MAN lasă deschisă această opțiune, iar Congresul Civic este și mai prudent, axat pe suveranitate și neutralitate. Pe de altă parte, există o aliniere cel puțin declarativă la SND 2030 și Acordul de Asociere, însă fără o mapare concretă la obligațiile precise. În cele din urmă BEA face referință la sprijinul cetățenilor pentru aderarea la UE, fapt care conferă promisiunilor electorale ce țin de integrarea europeană o legitimitate suplimentară.

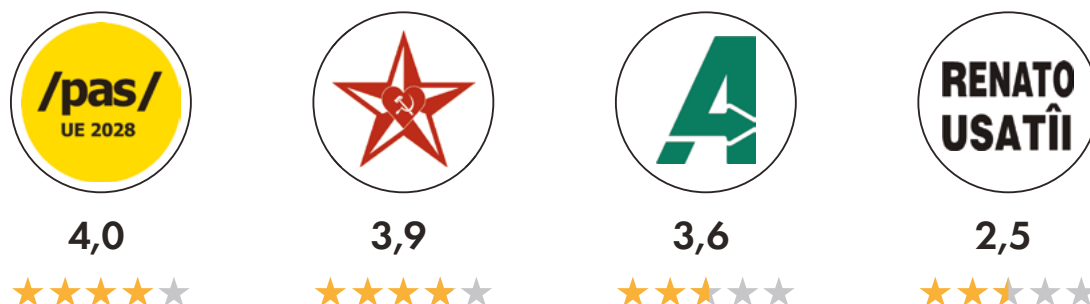
Partidul politic „Partidul Nostru”

Lista celor 51 de obiective care formează programul electoral al „Partidului Nostru” (PN) nu abordează direct tema integrării europene. Există doar un singur punct care are legătură cu integrarea europeană și care se referă la o măsură punctuală: „aderarea la Zona Schengen pentru a elimina frontierele cu țările europene”.

Promisiunea respectivă este formulată clar ca dorință („eliminarea frontierelor”), dar acest obiectiv în general reprezintă o etapă ulterioară aderării la UE. Astfel promisiunea este extrem de nerealistă în forma actuală, întrucât acele câteva exemple de state din afara UE care sunt membre ale zonei Schen-

gen sunt mai degrabă excepții. Chiar dacă teoretic ar fi posibil, la etapa actuală un astfel de scenariu este puțin probabil și utopic pentru Republica Moldova. Lipsa oricărei referințe la UE, Acordul de Asocieri sau strategii naționale face ca programul să fie nefezabil și neancorat în realitățile procesului de integrare. De asemenea ne-recunoașterea acestui fapt sugerează un caracter populist al promisiunii respective.

3.2 Justiție



Partidul „Acțiune și Solidaritate”

Programul electoral al partidului „Acțiune și Solidaritate” în domeniul „Justiție” pornește de la probleme reale și documentate: lipsa de integritate, corupția sistemică, calitatea scăzută a actului de justiție. De asemenea și oferta electorală a PAS în acest domeniu este una realistă, coerentă, orientată spre implementare și relevantă: fiecare măsură răspunde direct unui obstacol-cheie în reformarea justiției din Moldova. Nu sunt formulate promisiuni populiste sau punitive; dimpotrivă, se pune accent pe mecanisme sistemice, de durată. Documentul conține mai multe promisiuni printre care: 1) „continuarea și finalizarea vetting-ului judecătorilor și procurorilor”, 2) „îmbunătățirea sistemului de investigare și judecare a cauzelor de corupție”, 3) „promovarea reformei din temelie a cadrului legal și instituțional cu privire la recuperarea bunurilor infracționale”, 4) „reforma procesului de accesare în profesia de judecător și procuror” și 5) „îmbunătățirea calității formării și a ofertei de instruire la Institutul Național al Justiției”. Aceste cinci angajamente urmăresc să consolideze pilonii principali ai statului de drept: integritatea (vettingul), eficiența (cauze de corupție și recuperarea bunurilor), profesionalismul (accesarea) și capacitatea instituțională (formarea INJ). Majoritatea angajamentelor sunt deja în curs de realizare (ex. vettingul, reforma INJ, întărirea capacității PA și ARBI) și se bazează pe acte normative în vigoare sau în proces de adoptare. Mai mult ca atât, toate cele cinci promisiuni sunt direct conectate cu recomandări din rapoartele Comisiei de la Veneția, GRECO și CEPEJ, precum și cu prioritățile definite în Planul Național de Acțiuni pentru Justiție 2022–2025. PAS reușește să formuleze promisiuni focalizate pe segmente critice ale reformei (vetting, investigare eficientă, formare, accesare).

Toate angajamentele sunt fezabile în cadrul legislativ actual, deoarece nu presupun modificări constituționale și se încadrează în strategii și planuri deja în curs (ex. vettingul, reforma INJ, consolidarea ARBI). Financiar, implementarea reformelor presupune costuri semnificative (ex. procesul de vetting, formarea continuă, digitalizarea INJ), dar aceste cheltuieli sunt deja prevăzute în bugetul 2025 și pot fi susținute cu sprijin extern (UE, GIZ, alți donatori). În același timp, durabilitatea reformelor va depinde de resurse financiare continue și de voința politică post-electorală. Unele angajamente (ex. calitatea formării INJ, recuperarea bunurilor) au orizont de realizare mai lung și efectele nu sunt imediate. Stabilirea unor termene fixe pentru examinare (cum ar fi propunerea 2) este riscantă și contrară standardelor internaționale: jurisprudența CEDO și Comisia de la Veneția arată că „termenul rezonabil” trebuie analizat contextual, în funcție de complexitatea cauzei, diligența autorităților și comportamentul părților. Moldova a modificat deja codurile de procedură în acest sens, fără a atinge eficiența dorită. Fără investiții în personal auxiliar, digitalizare și reorganizare funcțională, astfel de măsuri riscă să genereze presiuni asupra judecătorilor, scăderea calității actului de justiție și o explozie de rejudecări.

Riscul principal al promisiunilor înaintate de PAS, nu ține de lipsa de realism a acestor promisiuni, ci de capacitatea executivului de a menține ritmul reformei într-un context politic fragil.

Blocului electoral „Blocul Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei”

Programul electoral al BEP prioritizează restabilirea funcționalității și integrității instituțiilor-cheie din justiție și anticorupție, prin transparență, concursuri meritocratice, responsabilitate funcțională și extinderea accesului la justiție pentru categoriile vulnerabile. În acest sens, concurentul electoral vine cu următoarele promisiuni: 1) „reformarea consiliului superior al magistraturii și consiliul superior al procurorilor”, 2) „implementarea dosarelor electronice, citațiilor online, audierilor video și a unui portal public pentru acces la informații”, 3) „înăsprirea răspunderii pentru întârzierea nejustificată a proceselor judiciare”, 4) „consolidarea instituțiilor cheie CNA, ANI și PA prin asigurarea independenței funcționale și alocarea resurselor necesare”, 5) „concursuri publice, bazate pe merit și integritate pentru numirile în funcțiile de conducere-cheie din sistemul judiciar”, 6) „combaterea corupției cu verificarea riguroasă a proprietăților funcționarilor”, 7) „extinderea asistenței juridice garantate de stat”.

Majoritatea angajamentelor formulate de Blocul „Patriotic” răspund unor probleme reale documentate în rapoartele Comisiei Europene, Comisiei de la Veneția, CEPEJ sau GRECO: deficiențele în digitalizarea justiției, termenele de examinare a cauzelor, lipsa accesului la justiție pentru persoane vulnerabile, capacitatea instituțiilor anticorupție.

Promisiunile BEP în domeniul justiției sunt coerente, moderat ambițioase și în general realiste. Programul electoral BEP în domeniul „Justiție” nu conține propuneri populiste sau regresive, iar măsurile enunțate se bazează pe principii larg acceptate în procesul de reformă a justiției. Programul este structurat clar pe seturi de măsuri, cu descrierea generală a mecanismelor: reformarea CSM/CSP fără membri politic angajați, concursuri publice pentru funcții de conducere, verificări asupra averilor, digitalizare. Totuși, lipsesc uneori detalii despre instituțiile responsabile (ex: MJ, INJ, ANTAJ, CSP), termene concrete și estimări bugetare. La fel catalogarea „membri angajați politic” este destul de vagă și declarativă în lipsa unor rapoarte credibile internaționale care ar confirma această constatare.

Reformarea CSM/CSP și introducerea concursurilor bazate pe merit sunt măsuri fezabile tehnic și conforme cu practicile internaționale. Măsura privind înăsprirea sancțiunilor pentru tergiversare trebuie ancorată în cadrul disciplinar deja existent (ex. Legea nr. 178/2014), altfel riscă să fie declarativă. Crearea unei rețele de centre de consultanță juridică presupune resurse bugetare și resurse umane, dar este posibilă dacă se bazează pe infrastructura existentă (sistemul de parașutiști, medierea garantată de stat, etc).

Deși problema duratei excesive a proceselor este reală, impunerea unor termene fixe pentru examinarea cauzelor în instanță (ex. 6 luni fond, 3 luni recurs) este riscantă și contrară standardelor internaționale: jurisprudența CEDO și Comisia de la Veneția arată că „termenul rezonabil” trebuie analizat contextual, în funcție de complexitatea cauzei, diligența autorităților și comportamentul părților. Moldova a modificat deja codurile de procedură în acest sens, fără a atinge eficiența dorită. Fără investiții în personal auxiliar, digitalizare și reorganizare funcțională, astfel de măsuri riscă să genereze presiuni asupra judecătorilor, scăderea calității actului de justiție și o explozie de rejudecări.

Digitalizarea sistemului (dosare, citații, audieri) este fezabilă, dar presupune integrarea coerentă în e-Dosar și interconectarea cu alte sisteme. Consolidarea ANI, CNA și PA e o direcție corectă, dar depinde de voința politică și nu e detaliată în program în privința resurselor.

Angajamentele formulate sunt în linie cu recomandările CE, Comisia de la Veneția, și Planul de acțiuni privind reforma justiției 2022–2025. Se aliniază principiilor din Capitolul 23 din acquis, în special în ceea ce privește recrutarea meritocratică, independența CSM/CSP și digitalizarea sistemului judiciar.

Extinderea AJGS și consolidarea ANI/CNA/PA reflectă angajamentele asumate prin Strategia Națională Anticorupție 2024–2028.

Per ansamblu, programul electoral al BEP pe domeniul „Justiție” este mai degrabă tehnocrat decât populist, fără reforme radicale sau promisiuni irealizabile. Lipsește însă o ancorare în termene și bugete, ceea ce reduce forța programatică a angajamentelor.

Blocul electoral „Alternativa”

Programul electoral prezentat de blocul „Alternativa” în domeniul justiției este focusat pe reformarea funcțională a sistemului de justiție prin măsuri tehnice, administrative și legislative care să asigure termene rezonabile, transparență în carieră și politici penale coerente. În acest sens Blocul „Alternativa” vine cu mai multe promisiuni: 1) „Asigurarea termenului rezonabil de examinare a dosarelor și asigurarea calității actului justiției”, 2) „Asigurarea termenului rezonabil de investigare a cauzelor penale”, 3) „Eficientizarea procedurilor de contestare a actelor administrative”, 4) „Asigurarea transparenței în procesul de numire și promovare”, 5) „Implementarea unor politici legislative penale/contravenționale coerente și consecvente”, 6) „Modificarea legislației astfel încât să fie clarificată procedura de tragere la răspundere legală a membrilor Comisiei prevetting, secretariatului comisiei de prevetting după finalizarea activității acesteia, în corespundere cu termenii prevăzuți de legislația națională”.

BEA identifică un șir de probleme reale (precum duratele excesive ale proceselor și investigațiilor, lipsa transparenței în numiri/promovări, necoerența politicilor penale) și documentate în rapoartele CEPEJ, GRECO, Comisia de la Veneția.

Promisiunile blocului în ansamblu denotă o abordare tehnică și orientată spre eficiență. Măsuri precum asigurarea termenelor rezonabile, delegarea competenței în anumite cauze, eliminarea procedurii prealabile din contenciosul administrativ sau reformarea cadrului de numire/promovare răspund unor probleme sistemice reale și sunt fezabile fără modificări constituționale.

Constatăm astfel că în mare parte propunerile au relevanță înaltă, însă unele propuneri par motivate politic, nu strict profesional. În special, ideea ca membrii comisiei de prevetting să poată fi trași la răspundere după încheierea mandatului contravine scopului existenței acestor structuri independente. Ea creează un precedent periculos și poate descuraja participarea unor experți internaționali sau locali în viitorul proces de vetting. De asemenea, anumite propuneri de reorganizare (ex. CNA/ARBI) nu sunt dezvoltate în detaliu, iar lipsa unor elemente esențiale (buget, responsabil instituțional, cadru de implementare) limitează fezabilitatea practică.

Financiar, reformele propuse nu implică cheltuieli masive (cu excepția eventualei extinderi a numărului de asistenți, care necesită analiză de impact). Multe sunt de natură procedurală sau legislativă și pot fi implementate cu resurse existente. Relevanța generală este ridicată, însă platforma suferă din cauza lipsei de prioritizare și a unor propuneri sensibile din punct de vedere instituțional.

Măsurile propuse sunt parțial aliniate la acquis-ul UE (cap. 23/24), CEPEJ și recomandările Comisiei de la Veneția (ex. privind transparența carierei, limitarea rolului președinților de instanță, politici penale proporționale). În schimb, ideea de tragere la răspundere a comisiei de prevetting intră în tensiune cu recomandările Comisiei de la Veneția, care solicită protejarea independenței acestor mecanisme extraordinare.

Partidul politic „Partidul Nostru”

Accentul principal al programului electoral al partidului politic „Partidul Nostru” în domeniul justiției este pe schimbări radicale prin modificări constituționale, înlocuiri de instituții și sancțiuni penale, subordo-

nate ideii că „politizarea a eșuat reforma”. În acest sens PN vine cu un șir de promisiuni / obiective care țin de domeniul justiției: 1) „Reforma constituțională (Reducerea numărului de deputați în (51) parlamentul Republicii Moldova / Elaborarea și adoptarea unei noi Constituții”, 2) „Anularea imunității pentru deputați”, 3) „Lichidarea CNA și SIS și crearea unui serviciu special care să funcționeze exclusiv în interesul țării și al cetățenilor, în Moldova și peste hotare - Biroul Național de Investigații (BNI)”, 4) „Închisoare de minimum 15 ani pentru corupția înalților demnitari, cu obligarea acestora să muncească în pușcărie”, 5) „Stabilirea unui cadru legal care să garanteze separarea puterilor și independența justiției, cu supraveghere din partea organismelor internaționale și locale independente”.

Astfel măsurile propuse de PN în domeniul justiției sunt predominant de natură simbolică, cu accent pe schimbări radicale în arhitectura constituțională și instituțională, dar fără o fundație tehnico-juridică clară. Propuneri precum reducerea numărului de deputați la 51, abolirea totală a imunității, desființarea CNA și SIS sau închisoarea cu muncă obligatorie pentru înalți funcționari corupți sunt puțin fezabile în cadrul constituțional actual și riscă să producă mai mult haos decât reformă. Ele ar necesita modificări constituționale complexe, o majoritate calificată în Parlament, aviz al Curții Constituționale și o dezbatere publică largă, toate aceste precondiții fiind absente din program.

Propunerile intră în coliziune cu recomandările Comisiei de la Veneția și ale Consiliului Europei privind imunitatea parlamentară (care trebuie să rămână calibrată), controlul democratic al serviciilor de informații (care cere separație și echilibru), precum și cu standardele privind proporționalitatea pedepselor. Mai mult, aceste măsuri nu sunt însoțite de evaluări de impact, bugete estimative sau analize de costuri și efecte colaterale (ex. risc de sub-reprezentare parlamentară, captură instituțională a unui serviciu unic de informații). În același timp, retorica punitivă și „de forță” (de ex. pedepse de 15 ani + muncă forțată) pare orientată mai degrabă spre efect electoral, decât spre reformă durabilă.

În ansamblu, platforma pare populistă și incoerentă cu angajamentele internaționale ale Moldovei, cu risc real de regres în ceea ce privește echilibrul puterilor, drepturile omului și funcționarea democratică a justiției.

3.3 Drepturile omului



4,3



3,5



3,3



3,1



Partidul „Acțiune și Solidaritate”

În domeniul drepturilor omului PAS propune o agendă de „europenizare”, axată pe transpunerea standardelor UE în politici sociale finanțate punctual (pensii, ajutoare) și pe consolidarea drepturilor civile, condiționând succesul acestora de atragerea fondurilor externe și de finalizarea reformei justiției.

În acest sens PAS înaintază mai multe propuneri în programul său electoral: 1) „Creșterea pensiei minime și a ajutoarelor sociale”, 2) „Program de combatere a violenței în familie și de gen, inclusiv dezvoltarea rețelei de adăposturi și servicii de consiliere”, 3) „Servicii de suport pentru persoanele cu dizabilități și incluziunea lor socială și profesională”, 4) „Asigurarea accesului echitabil la educație de calitate pentru toți copiii, indiferent de mediul de reședință”, 5) „Garantarea accesului universal la

servicii medicale esențiale, cu accent pe zonele rurale”, 6) „Protejarea libertății presei și combaterea dezinformării prin susținerea mass-mediei independente”, 7) „Asigurarea dreptului la vot neîngrădit pentru diasporă prin implementarea votului electronic sau prin corespondență”.

Platforma PAS demonstrează o bună cunoaștere a agendei de drepturile omului, însă cu un nivel variabil de specificitate, în special în ceea ce privește finanțarea.

Unul din punctele forte este alinierea la standardele internaționale, susținută și prin referințele la acțiuni anterioare. Angajamentul pentru combaterea violenței de gen se bazează pe ratificarea Convenției de la Istanbul în 2021 și pe dezvoltarea ulterioară a cadrului normativ. La fel, politicile pentru persoanele cu dizabilități sunt o continuare a eforturilor de implementare a Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (UNCRPD). Această aliniere este esențială pentru avansarea pe calea aderării la UE și pentru accesarea fondurilor de pre-aderare.

Specificitatea propunerilor este ridicată pentru politicile sociale, dar vagă pentru cele din educație și sănătate. La capitolul social, se promite continuarea unor politici cuantificabile, precum majorarea pensiei minime (care a crescut de la 1.188 lei în 2021 la 2.777 lei în 2024). În contrast, promisiunile privind educația și sănătatea („acces echitabil”, „servicii esențiale”) nu sunt însoțite de ținte clare: nu se specifică procentul din PIB ce va fi alocat acestor sectoare, numărul de școli sau spitale rurale ce vor fi modernizate anual sau care va fi mecanismul concret de atragere a medicilor în sate. Pentru votul electronic, se menționează ca opțiune, dar lipsește o foaie de parcurs tehnică și un buget estimativ.

Focalizarea pe grupurile vulnerabile este precisă și bazată pe date. Platforma adresează direct nevoile celor circa 520.000 de pensionari pentru limită de vârstă, cu accent pe cei cu pensie minimă. În domeniul violenței de gen, ținta este reducerea numărului victimelor (în 2024 fiind înregistrate 926 de victime ale violenței în familie, dintre care 70.5% femei). Măsurile pentru persoanele cu dizabilități vizează un grup de peste 170.000 de persoane, conform datelor statistice. Această abordare ținută arată o utilizare a datelor statistice în fundamentarea politicilor.

Sustenabilitatea financiară este ambiguă și dependentă de surse externe. Programul electoral al PAS nu explică cum vor fi acoperite costurile majorărilor sociale din surse interne pe termen lung. De exemplu, o nouă majorare a pensiei minime cu 500 de lei pentru toți beneficiarii ar necesita un efort bugetar suplimentar de peste 3 miliarde de lei anual. Platforma mizează implicit pe fondurile externe, precum cele din Planul de Creștere al UE, dar nu prezintă un scenariu alternativ în cazul în care acest sprijin încetinește sau este condiționat de reforme cu progres lent.

În ceea ce privește domeniul drepturilor omului, programul electoral al PAS nu este unul populist, dar propune o viziune coerentă de dezvoltare. Relevanța sa este maximă, fiind direct conectată la agenda de aderare la UE. În același timp este o platformă cu risc financiar ridicat, al cărei succes depinde mai mult de contextul extern și de capacitatea de a atrage fonduri nerambursabile decât de resursele proprii ale economiei naționale.

Blocului electoral „Blocul Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei”

În programul său electoral în domeniul drepturilor omului, Blocul Patriotic prioritizează o agendă de protecționism social extins, prin angajamente financiare directe și semnificative, corelată cu o viziune conservatoare asupra drepturilor socio-culturale și cu o politică externă bazată pe neutralitate strictă, ca garanție a securității și suveranității.

În acest sens programul electoral al BEP în domeniul drepturilor omului, se sprijină pe un nucleu de promisiuni sociale foarte specifice și o componentă identitară enunțată la nivel de principiu, prezentând un profil mixt în privința alinierii la standardele de drepturi ale omului, după cum urmează: 1) „Asigurarea

pensiei minime în valoare de 6000 lei”, 2) „Indexarea pensiilor și alocațiilor sociale de două ori pe an, la nivelul inflației reale”, 3) „Acordarea unei alocații unice de 25.000 lei la nașterea copilului”, 4) „Reducerea vârstei de pensionare cu 3 ani pentru mamele cu trei sau mai mulți copii”, 5) „Reduceri la utilități pentru persoanele cu dizabilități și implementarea programului „Mediu accesibil”, 6) „Apărarea valorilor tradiționale, a familiei și a credinței ortodoxe”, 7) „Menținerea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova”.

Unele promisiuni denotă o aliniere problematică la standardele internaționale privind nediscriminarea. Promisiunea privind „apărarea valorilor tradiționale, a familiei și a credinței ortodoxe” este formulată ambiguu și poate intra în conflict cu Articolul 14 din CEDO (interzicerea discriminării) și cu principiul pluralismului. Jurisprudența CtEDO a stabilit în mod constant că tradițiile nu pot justifica discriminarea pe criterii de orientare sexuală sau alte motive interzise. Implementarea acestei promisiuni prin măsuri legislative restrictive ar plasa Republica Moldova într-o poziție de neconformitate cu angajamentele sale europene. Celelalte promisiuni, din sfera socială, nu contravin standardelor internaționale.

Programul electoral al BEP are o specificitate ridicată în sfera socială, dar absentă în cea identitară. Platforma oferă cifre exacte pentru angajamentele sociale: pensia minimă de 6.000 lei, alocația de 25.000 lei, reducerea vârstei de pensionare cu 3 ani. Acestea sunt promisiuni clare și măsurabile. În contrast, conceptul de „apărare a valorilor” nu este însoțit de niciun mecanism de implementare. Nu se specifică dacă aceasta presupune modificări legislative, crearea unor noi instituții sau programe de finanțare. Similar, programul „Mediu accesibil” pentru persoanele cu dizabilități este menționat ca titlu, fără a se detalia standardele de accesibilitate sau etapele de implementare.

Observăm o focalizare puternică pe grupuri vulnerabile, dar cu o abordare contradictorie. Pe de o parte, platforma adresează direct și cu măsuri concrete nevoile unor grupuri vulnerabile clar definite: pensionarii (aproximativ 670.000 de persoane), familiile cu copii și persoanele cu dizabilități (peste 170.000 de persoane). Această abordare este consistentă cu un model de stat social. Pe de altă parte, accentul pe „valori tradiționale” și „credința ortodoxă” riscă să excludă sau să marginalizeze minoritățile religioase, etnice sau sexuale, creând o ierarhie a drepturilor. Astfel, platforma este simultan incluzivă economic și potențial exclusivistă socio-cultural.

Sustenabilitatea financiară nu este demonstrată. Angajamentele sociale sunt de o anvergură care depășește cadrul bugetar actual. Costul pensiei minime: O pensie minimă de 6.000 lei ar necesita un efort bugetar suplimentar de peste 25-30 miliarde de lei anual, o sumă care depășește totalul cheltuielilor actuale ale Bugetului Asigurărilor Sociale de Stat. Costul alocației la naștere: Pentru o medie de 30.000 de nașteri, costul ar fi de 750 milioane de lei anual. Indexarea dublă ar adăuga o presiune suplimentară, imprevizibilă, asupra bugetului. Platforma nu prezintă nicio sursă de finanțare pentru aceste cheltuieli (ex. majorări de taxe, creștere economică proiectată), ceea ce indică o lipsă de corelare între obiectivele politice și realitatea macroeconomică.

Programul electoral al BEP este relevant prin faptul că se adresează direct și cu cifre clare principalelor preocupări economice și de securitate ale unei mari părți a populației. Cu toate acestea, fezabilitatea sa este extrem de redusă din cauza discrepanței majore dintre costul promisiunilor și capacitatea financiară a statului.

Blocul electoral „Alternativa”

Blocul electoral „Alternativa” condiționează garantarea drepturilor omului de o prealabilă reconfigurare structurală a statului, propunând măsuri radicale (ilustrație, reformă constituțională) ca mecanisme esențiale pentru a elibera instituțiile de sub controlul grupurilor de interese.

În vederea realizării acestei poziții, programul electoral al BEA în domeniul drepturilor omului înaintea-
ză mai multe propuneri: 1) „Adoptarea unei legi privind prevenția oncologică obligatorie și universală”;
2) „Reforma sistemului de pensii pentru o pensie minimă de 50% din salariul mediu, 3) „Lustrația totală
a clasei politice și a funcționarilor publici”, 4) „Înființarea poliției municipale pentru a spori siguranța
cetățenilor”, 5) „Garantarea accesului la educație prin sprijinirea cadrelor didactice și modernizarea
școlilor”, 6) „Protecția proprietății private și lichidarea schemelor de monopol”, 7) „Reformă constituțio-
nală pentru crearea unui „stat cu adevărat popular””.

Reieșind din aceste promisiuni, programul electoral al BEA este un proiect de reconfigurare sistemică a
statului. Viziunea sa asupra drepturilor omului este subordonată acestei reconfigurări, ale cărei metode
intră în tensiune cu anumite standarde de drept.

În primul rând menționăm că programul BEA are o compatibilitate redusă cu principiile statului de drept.
Propunerea „lustrația totală”, generează provocări semnificative de compatibilitate cu standardele eu-
ropene. Aplicată colectiv, fără garanții procedurale clare pentru fiecare caz în parte, aceasta riscă să
contravină prezumției nevinovăției (Art. 6 CEDO) și dreptului la muncă. Recomandările Comisiei de la
Veneția subliniază că legile lustrației trebuie să fie strict limitate în timp și domeniu, să vizeze doar poziții
înalte și să asigure căi de atac individuale. Propunerea BA nu include aceste nuanțe. De asemenea,
„prevenția oncologică obligatorie” intră în coliziune cu dreptul pacientului la consimțământ informat și
la autonomie corporală, principii fundamentale în bioetică și dreptul medical.

Mai mult ca atât, specificitatea documentului este limitată, or documentul are un pronunțat caracter
de manifest politic și un grad redus de detaliere tehnică. Pentru „lustrația totală”, nu sunt prezentate
mecanismele operaționale: ce instituție ar fi responsabilă, care ar fi criteriile exacte de eligibilitate
pentru lustrație, cum ar fi asigurat dreptul la apărare? Similar, conceptul de „stat cu adevărat popular”
printr-o nouă Constituție este enunțat la nivel de principiu, fără a specifica modificările concrete aduse
arhitecturii puterilor în stat. Această lipsă de detalii tehnice face dificilă evaluarea gradului de realism
și posibilităților de implementare.

Drepturile sociale sunt prezentate ca obiective de anvergură, fără fundamentare financiară. Promisi-
unea unei pensii minime de 50% din salariul mediu (ceea ce s-ar traduce într-o valoare nominală de
circa 6.500 - 7.000 de lei) reprezintă un angajament financiar considerabil. Costul anual al unei astfel
de măsuri s-ar ridica la zeci de miliarde de lei, un efort bugetar major. Programul nu prezintă o analiză
a surselor de finanțare necesare pentru a acoperi această cheltuială, ceea ce plasează promisiunea
în categoria obiectivelor politice ambițioase, dar fără un plan de sustenabilitate demonstrat.

Impactul asupra instituțiilor democratice prezintă riscuri considerabile. O „lustrație totală”, implementa-
tă fără garanții procedurale riguroase, ar putea genera o instabilitate semnificativă în corpul funcționa-
rilor publici și în sistemul de justiție. Acest proces ar putea duce la disfuncționalități majore în adminis-
trația publică și ar putea afecta independența instituțională. O nouă Constituție, adoptată în afara unui
consens politic și social larg, riscă să ducă la o criză de legitimitate a sistemului politic. Astfel, măsurile
propușe pentru a consolida drepturile cetățenilor ar putea, paradoxal, să slăbească instituțiile menite
să le garanteze.

Programul electoral al Blocului „Alternativa” este relevant prin prisma faptului că articulează o nemul-
țumire publică profundă față de starea actuală a administrației și justiției. Cu toate acestea, soluțiile
propușe implică un grad înalt de dificultate în implementare și se confruntă cu obstacole juridice și
financiare majore. În ceea ce privește fezabilitatea financiară, aceasta nu este abordată în document.
Programul nu conține nicio analiză de impact bugetar, estimări de costuri sau identificarea unor surse
de venituri suplimentare. Promisiunile sociale se bazează pe premisa că eliminarea corupției va elibera
automat resurse masive, o ipoteză care nu este susținută de calcule economice concrete.

În domeniul drepturilor omului, „Partidul Nostru” propune o redefinire a contractului social prin angajamente financiare directe de anvergură și prin modificări structurale ale statului (o nouă Constituție), concomitent cu implementarea unor politici social-conservatoare care vizează anumite grupuri minoritare. În lista sa de obiective (promisiuni) electorale PN are incluse: 1) „Nicio pensie mai mică de 5000 lei”, 2) „Persoanele cu dizabilități vor beneficia de cumulul pensiei de vârstă cu cea de dizabilitate”, 3) „Acordarea alocației la nașterea copilului în valoare de 200.000 lei”, 3) „Anularea serviciului militar obligatoriu; serviciul militar doar pe bază de contract”, 4) „Introducerea votului electronic pentru a garanta drepturi egale la vot tuturor cetățenilor”, 5) „Interzicerea propagandei LGBT în școli”, 6) „Elaborarea și adoptarea unei noi Constituții”.

Vedem că programul electoral al PN prezintă un set de angajamente cu un impact financiar și juridic semnificativ, caracterizate de un grad variabil de conformitate cu standardele de drept și cu principiile de sustenabilitate bugetară.

Propunerea de a interzice „propaganda LGBT” în școli este în neconcordanță cu Articolul 10 (Libertatea de exprimare) și Articolul 14 (Interzicerea discriminării) din CEDO. Jurisprudența CtEDO, exemplificată prin cazul Bayev și alții c. Rusiei, stabilește că astfel de legi sunt discriminatorii. Propunerea unei noi Constituții, în detrimentul amendării celei actuale, se abate de la recomandările Comisiei de la Veneția, care încurajează stabilitatea constituțională. Aceste elemente indică o distanțare de cadrul normativ european în materie de drepturi fundamentale.

Specificitatea este concentrată pe valori nominale, cu absența mecanismelor. Platforma propune cifre concrete pentru beneficii sociale: o pensie minimă de 5.000 lei și o alocație la naștere de 200.000 lei. Cu toate acestea, documentul nu detaliază mecanismele de implementare: nu sunt menționate actele normative ce vor fi modificate, instituțiile responsabile cu gestiunea fondurilor sau sursele de finanțare. Caracterul sintetic al platformei face ca propunerile să rămână la un nivel declarativ, fără o fundamentare tehnică.

Abordare duală față de grupurile vulnerabile. Platforma identifică corect anumite grupuri vulnerabile din punct de vedere economic, precum pensionarii și familiile tinere, propunând măsuri financiare substanțiale pentru acestea. În același timp, o altă promisiune vizează introducerea unei măsuri legislative restrictive pentru un alt grup vulnerabil, comunitatea LGBT. Această abordare selectivă în protecția drepturilor contravine principiului universalității și indivizibilității drepturilor omului.

Sustenabilitatea financiară a promisiunilor electorale nu este demonstrată. Propunerile sociale implică un impact bugetar excepțional de mare, a cărui acoperire nu este explicată. Impactul bugetar al alocației la naștere: Considerând o medie de aproximativ 30.000 de nașteri anual, costul total estimat ar fi de 6 miliarde de lei. Această sumă reprezintă o cheltuială publică foarte mare, raportată la scara bugetului național. Impactul bugetar al pensiei minime: Stabilirea unei pensii minime de 5.000 lei pentru toți cei circa 670.000 de pensionari ar genera cheltuieli anuale suplimentare de zeci de miliarde de lei. Platforma nu prezintă nicio analiză a surselor de venituri care ar putea acoperi aceste costuri, ceea ce ridică întrebări fundamentale privind viabilitatea economică a programului.

Platforma Partidului Nostru este relevantă din punct de vedere electoral, deoarece se adresează direct unor nemulțumiri economice și curente social-conservatoare prezente în societate. Totuși, se confruntă cu impedimente majore de ordin juridic și financiar în ceea ce privește implementarea. Fezabilitatea financiară este unul din cele mai mari neajunsuri ale platformei. Programul nu prezintă un model economic care să susțină cheltuielile propuse. Implementarea măsurilor sociale promise, în absența unor surse de venituri identificate, ar genera un dezechilibru macroeconomic major, cu riscuri de inflație accelerată sau de contractare a capacității statului de a finanța alte servicii publice esențiale.

3.4 Securitate și apărare națională



3,5



2,0



2,0



1,5



Partidul „Acțiune și Solidaritate”

Platforma PAS abordează domeniul securității și apărării prin prisma integrării europene, a păcii și a dezvoltării, ceea ce reflectă atât identitatea sa pro-UE, cât și orientarea generală a Republicii Moldova. Securitatea este prezentată ca un rezultat al diplomației, al consolidării parteneriatelor externe și al mecanismelor europene de sprijin, în special prin Mecanismul European pentru Pace. Această abordare asociază pacea cu dimensiunea securității: prin aprofundarea integrării europene și prin cooperare cu statele din spațiul euro-atlantic, se urmărește nu doar evitarea conflictului, ci și consolidarea unei stabilități durabile. Relațiile cu Ucraina sunt menționate ca parte a efortului de întărire a securității regionale, în contextul agresiunii ruse și al riscurilor hibride care afectează întreaga regiune.

Documentul este coerent la nivel strategic, fiind în linie cu profilul pro-european al PAS și cu orientarea oficială a statului. Totuși, accentul cade mai degrabă pe dimensiunea externă și pe bilanțul realizărilor decât pe politici interne detaliate sau pe măsuri concrete de viitor. Sunt invocate sprijinul UE și parteneriatele euro-atlantice, însă nu sunt clarificate mecanismele prin care aceste resurse externe se transformă în capacități interne – cum ar fi apărarea antiaeriană stratificată, infrastructura dual-use, consolidarea SIS și IGSU sau protecția frontierelor. Lipsesc estimările de costuri, sursele de finanțare națională, precum și etapele de implementare, deși strategiile naționale adoptate în 2023–2024 (Strategia Securității Naționale, Strategia Națională de Apărare) prevăd explicit obiective precum creșterea rezilienței cibernetice, mobilitatea militară și contracararea amenințărilor hibride. Neutralitatea constituțională este respectată, dar fără clarificări privind modul activ de exercitare prin cooperare internațională.

Din punct de vedere al fezabilității, platforma mizează realist pe mixul dintre resurse interne și asistență externă, însă absența unor repere financiare și operaționale face ca planul să fie doar parțial demonstrabil. În 2023, cheltuielile pentru apărare au fost de circa 0,55% din PIB, cu o proiecție spre 0,6–0,65% în 2024–2025 și un obiectiv de 1% până în 2030, dar platforma nu explicitează modul în care PAS va contribui la atingerea acestui prag sau cum va echilibra investițiile de capital cu cheltuielile curente. În plus, nu sunt menționate soluții punctuale pentru problemele semnalate de cetățeni – siguranța personală, protecția comunităților de frontieră, combaterea propagandei și a dezinformării ori răspunsul rapid la incidente.

În ansamblu, platforma PAS este realistă și consecventă la nivel de orientare geopolitică și diplomatică, cu accent pe integrare europeană, pace și cooperare regională, inclusiv prin consolidarea relațiilor cu Ucraina. Totuși, ea rămâne insuficient operaționalizată în raport cu nevoile concrete de securitate ale Republicii Moldova. Documentul oferă consistență strategică și aliniere la obiectivele statului, dar nu detaliază pașii practici, resursele și termenele necesare pentru a transforma parteneriatele și fondurile externe în capacități interne de apărare și reziliență. Astfel, el răspunde parțial preocupărilor societății și nu oferă încă o viziune completă asupra felului în care pacea, integrarea europeană și dezvoltarea pot fi consolidate printr-o securitate practică și sustenabilă.

Platforma Blocului Electoral Patriotic (BEP) abordează domeniul securității și apărării într-o manieră predominant declarativă, centrată pe neutralitatea permanentă, refuzul militarizării și o politică externă „echilibrată” între Est și Vest. Accentul cade pe principii politice, fără ca acestea să fie însoțite de instrumente concrete de implementare. Neutralitatea este reafirmată ca fundament absolut, iar reintegrarea regiunii transnistrene este formulată exclusiv ca obiectiv de negociere. Această abordare este consecventă cu tradiția formațiunilor de stânga din Republica Moldova (PCRM, PSRM), dar lipsa unor măsuri tehnice și financiare transformă documentul mai degrabă într-un manifest ideologic decât într-un plan de politici publice.

Deși poziția este coerentă din punct de vedere politic cu identitatea BEP, ea nu este realistă în contextul actual. Republica Moldova se confruntă direct cu riscuri generate de războiul din Ucraina — atacuri cibernetice, campanii de dezinformare, drone și muniții căzute pe teritoriul național, creșterea presiunii asupra frontierelor. Platforma BEP nu face nicio referire la aceste amenințări și nu oferă soluții pentru a le contracara. Mai mult, respingerea explicită a „militarizării” nu este clar definită, dar sugerează opoziția față de creșterea bugetului apărării și dezvoltarea de capacități defensive interne. O asemenea opțiune intră în contradicție cu Strategia Națională de Apărare 2024–2034 și cu tendința regională de consolidare a capacităților militare și de reziliență. În absența unor investiții în apărare antiaeriană, reziliență cibernetică sau infrastructură de sprijin, Republica Moldova ar rămâne vulnerabilă, ceea ce face ca propunerile BEP să fie de facto nefezabile.

Din punct de vedere financiar, programul nu conține nicio proiecție privind costurile sau sursele de finanțare. Bugetul actual pentru apărare este sub 1% din PIB, iar ținta oficială este de 1% până în 2030, ceea ce presupune o creștere graduală și sprijin extern consistent. BEP nu menționează nici mecanismele europene și euroatlantice prin care Moldova a beneficiat deja de asistență (precum Mecanismul European pentru Pace sau inițiativele NATO), ceea ce izolează programul de realitățile practice ale consolidării securității.

Relevanța pentru politicile publice este, astfel, foarte redusă. Platforma nu se raportează la strategiile naționale adoptate recent și nu definește obiective pentru instituțiile-cheie (MAP, SIS, IGSU). Nu sunt prevăzute termene, responsabilități sau indicatori de rezultat. La nivelul preocupărilor cetățenilor, documentul evocă teme cu rezonanță emoțională — neutralitate, reintegrare — dar nu răspunde la problemele percepute zilnic: siguranța personală, protecția comunităților de frontieră, contracararea propagandei și răspunsul la urgențe.

În concluzie, programul BEP este consecvent cu profilul său ideologic, dar nu oferă un cadru aplicabil pentru securitatea și apărarea Republicii Moldova. În lipsa unor componente operaționale, financiare și instituționale, fezabilitatea este foarte scăzută, iar relevanța față de contextul actual și față de strategiile naționale este minimă. Documentul servește mai degrabă scopului electoral decât celui de plan realist pentru securitatea statului.

Blocul electoral „Alternativa”

Platforma Blocului Alternativa abordează domeniul securității prin reafirmarea neutralității constituționale și promisiunea unei legi speciale care să consolideze acest statut, cu obiectivul obținerii unei recunoașteri internaționale. De asemenea, programul propune soluționarea pașnică a conflictului transnistrean, prin acordarea unui statut special regiunii, și respinge ideea de „militarizare”, promovând diplomația și negocierile ca unice instrumente de stabilitate. Aceste elemente definesc un document coerent în plan declarativ și compatibil cu profilul formațiunilor componente ale blocului, însă fără să fie completat de măsuri operaționale, financiare sau instituționale care să-i asigure aplicabilitatea.

Din punct de vedere al consistenței interne, mesajul de neutralitate și pace este consecvent cu linia politică a blocului și nu intră în contradicție cu alte capitole ale programului. Totuși, detaliile lipsesc aproape integral: nu sunt precizate instituții responsabile, surse de finanțare sau etape de implementare. Conceptul de „demilitarizare” rămâne vag și nu este corelat cu nevoile reale de securitate și cu obligațiile asumate de Republica Moldova în documentele strategice. Această opțiune intră în tensiune cu realitatea regională, unde statele își sporesc capabilitățile defensive în contextul războiului din Ucraina.

La nivel de fezabilitate, propunerile nu sunt ancorate în cadrul bugetar existent. Republica Moldova alocă în prezent circa 0,6–0,65% din PIB pentru apărare, cu obiectivul de a atinge 1% până în 2030, însă Blocul Alternativa nu discută aceste repere și nu oferă alternative privind resurse interne sau externe. Totodată, programul nu menționează mecanismele de sprijin disponibile prin UE (precum EPF) sau NATO, deși acestea reprezintă principalele canale prin care Republica Moldova își consolidează în prezent securitatea.

Relevanța față de tabloul actual de risc este foarte redusă. Amenințările concrete identificate oficial – atacuri cibernetice, propagandă și dezinformare, incidente cu drone și muniții căzute pe teritoriul Republicii Moldova, riscurile asociate regiunii transnistrene – nu sunt menționate în document și, implicit, nu beneficiază de soluții. În lipsa unei raportări la Strategia Securității Naționale (2023) și la Strategia Națională de Apărare 2024–2034, platforma rămâne decuplată de prioritățile stabilite de stat, cum ar fi apărarea antiaeriană stratificată, mobilitatea militară sau reziliența cibernetică.

Blocul Alternativa formulează un program centrat pe neutralitate și soluții diplomatice, dar acesta nu este completat de măsuri practice. În condițiile unui context regional extrem de volatil, lipsa unor planuri concrete de consolidare a rezilienței interne face ca fezabilitatea să fie foarte scăzută, iar relevanța pentru securitatea actuală a Republicii Moldova să fie limitată. Documentul funcționează mai degrabă ca un semnal politic de poziționare decât ca o viziune aplicabilă pentru domeniul securității și apărării.

Partidul politic „Partidul Nostru”

Platforma Partidului Nostru propune un set de măsuri cu caracter radical asupra arhitecturii de securitate și apărare, construite în jurul ideii de neutralitate permanentă, eliminarea serviciului militar obligatoriu și restructurarea profundă a instituțiilor-cheie. Mesajul politic este unul populist și centrat pe promisiuni cu impact emoțional – „Moldova în Siguranță”, abolirea conscripției, lichidarea SIS și CNA –, dar fără fundament tehnic sau instituțional. În locul acestor structuri ar urma să fie creat un „serviciu special” care să acționeze în interesul cetățenilor „în țară și peste hotare”, formulare vagă ce ridică semne de întrebare atât asupra mandatului, cât și asupra fezabilității. Coerența internă este fragilă: pe de o parte se proclamă obiectivul unei siguranțe extinse, pe de altă parte se desființează instituțiile existente fără a prezenta mecanisme clare de tranziție, resurse, termene sau responsabilități.

Din punct de vedere al fezabilității tehnice și financiare, promisiunile sunt extrem de problematice. Desființarea SIS și CNA ar necesita modificări legislative și constituționale, reorganizări complexe și costuri substanțiale pentru crearea de la zero a unei noi instituții. Lipsesc complet calculele bugetare, sursele de finanțare și scenariile de etapizare. În condițiile în care Republica Moldova alocă sub 1% din PIB pentru apărare iar capabilitățile interne depind structural de sprijin extern, o astfel de restructurare nu are bază realistă de implementare. Mai mult, promisiunile nu abordează amenințările concrete cu care statul se confruntă: război la frontieră, război hibrid, atacuri cibernetice, propagandă și dezinformare, drone și muniții căzute pe teritoriul național, instabilitatea din regiunea transnistreană.

Platforma nu face nicio trimitere la documentele strategice adoptate recent care stabilesc priorități clare precum apărarea antiaeriană stratificată, mobilitatea militară, reziliența cibernetică și contracararea războiului hibrid. În lipsa alinierii la aceste cadre, documentul nu poate fi considerat o bază de politici publice. Neutralitatea este invocată ca principiu absolut, dar fără clarificarea modelului (activă, strictă

sau reinterpretată) și fără integrarea în angajamentele europene și internaționale deja asumate de Republica Moldova.

Raportat la preocupările cetățenilor, programul Partidului Nostru rezonază la nivel simbolic prin apeluri la siguranță și prin promisiunea abolirii conșcripției, o temă cu impact emoțional asupra tinerilor și familiilor. Totuși, el nu propune soluții concrete pentru protecția comunităților de frontieră, pentru contracararea propagandei sau pentru răspunsul la incidente generate de războiul din Ucraina.

În ansamblu, platforma Partidului Nostru se înscrie într-o linie populistă și generalistă: propune schimbări instituționale radicale, dar fără planificare, fără resurse și fără corelare cu contextul de securitate. Fezabilitatea este foarte redusă, iar relevanța pentru prioritățile naționale și regionale actuale este marginală. Documentul are valoare electorală, dar nu oferă o viziune pragmatică asupra modului în care neutralitatea și siguranța cetățenilor ar putea fi consolidate într-un cadru realist și sustenabil.

3.5 Dezvoltare economică și socială



4,1



2,7



3,3



2,9



Partidul „Acțiune și Solidaritate”

În domeniul economic și social, promisiunile electorale ale PAS derivă din prioritatea declarată de a „ridica rapid nivelul de trai, dublând veniturile și exporturile până în 2030, prin valorificarea Planului de Creștere al UE, investiții masive în drumuri, locuințe accesibile, un cadru fiscal stabil și simplificat, și fortificarea producătorilor locali în raport cu retailul”.

În vederea realizării acestui deziderat, promisiunile PAS în domeniul economic includ: 1) „Dublarea veniturilor populației active”, 2) „Dublarea valorii produselor și serviciilor autohtone exportate în toată lumea până în 2030”, 3) „Mărirea numărului de kilometri de drum construiți sau reparați până în 2029”, 4) „Creșterea accesului la locuințe la prețuri accesibile”, 5) „Mai multă stabilitate și simplitate fiscală”, 6) „Vom valorifica Planul de Creștere UE de 1,9 miliarde de euro și oportunitățile oferite de aderarea la Uniunea Europeană”, 7) „Vom sprijini producătorii locali cu măsuri de echilibrare a relațiilor comerciale între producători și comercianți”.

Promisiunile înaintate de PAS se referă la blocaje structurale deja documentate în economie și politicile publice: nivelul de trai (majorarea salariului minim la 10.000 lei, salariului mediu la 25.000 lei până în 2030), competitivitatea externă (dublarea exporturilor până în 2030), conectivitatea (până la 3.000 km de drumuri naționale/regionale modernizate), accesul la locuințe (25.000 locuințe în 4 ani în zona metropolitană Chișinău), administrarea fiscală (reguli stabile & digitalizare), monetizarea oportunităților de aderare/Planul de Creștere UE și reechilibrarea relațiilor producători–retail. În ansamblu, legătura cauză ⇒ instrument ⇒ rezultat este clară la nivel de ținte și instrumente-cheie, în concordanță cu definiția criteriului.

Pe latura de competitivitate și export, programul oferă detalii și despre cum se dorește atingerea acestui obiectiv și anume dezvoltarea parcurilor industriale și a complexelor logistice multimodale, creșterea

bugetului de promovare de 5 ori, extinderea ajutorului de stat pentru investiții (cu plafoane procentuale), atragerea investițiilor-ancoră și proiecte logistice (terminale, huburi, port, căi ferate). Acestea răspund unor nevoi clare de diversificare a ofertei și reducere a costurilor comerciale.

Pe infrastructură, ținta de până la 3.000 km până în 2029 este corelată cu integrarea în TEN-T, autostrada Iași-Ungheni-Chișinău-Odesa și poduri peste Prut—intervenții care adresează direct mobilitatea și lanțurile logistice.

Pe locuințe, abordarea propune stimularea ofertei private (25.000 locuințe), plus finanțarea utilităților (apă, canalizare, energie). Referitor la administrarea fiscală, problemele de impredictibilitate și povară de conformare sunt vizate prin ciclu clar de politici (o dată la 2 ani), calendar predictibil pe 4 ani, nou Cod Fiscal conform legislației UE, plăți într-un singur cont, precompletarea declarațiilor IMM, mecanisme TVA și digitalizarea controalelor. Aceste propuneri sunt un răspuns direct la constrângeri semnalate de mediul de afaceri.

Deși logica intervențiilor este clară, unele arii (locuințe, construcții drumuri, sprijin investiții) ar necesita date suplimentare privind dimensiunea problemei (deficit, preț/venit, costuri de tranzacție logistice) și grupurile țintă.

În ceea ce privește claritatea și specificitatea, programul electoral PAS conține ținte numerice și termene bine definite - 10.000 lei salariu minim și 25.000 lei salariu mediu până în 2030, dublarea exporturilor până în 2030, până la 3.000 km drumuri modernizate până în anul 2029, 25.000 locuințe în 4 ani, calendarul și instrumentele fiscale sunt enumerate concret (calendar pe 4 ani, nou Cod Fiscal UE, plăți într-un cont, precompletări, TVA la locul vânzării, unificare TVA în agricultură, digitalizarea controalelor). La relația producători–retail se detaliază explicit instrumente (rafturi, origine, „Produs în Moldova”, noua lege). Toate acestea bifează criteriul de „ce, cum, cine, până când”. Detalierea pe export și competitivitate include pârghii bugetare și regimuri de sprijin (extinderea ajutorului de stat, majorări de bugete de promovare), iar pe logistică listează proiecte și locații concrete (terminal intermodal Chișinău, Berești/Ungheni, conexiuni feroviare & port Giurgiulești).

Totuși, rămân și mai multe elemente nespecificate. De exemplu, creșterea salariului mediu și a celui minim sunt indicate doar nominal fără a indica careva proiecții legate de inflație și menținerea puterii de cumpărare a veniturilor. La partea de drumuri nu există date despre câți km au fost reabilitați și modernizați în ultimii 4 ani din rețeaua de 6 mii de km pentru a înțelege efortul suplimentar necesar. De asemenea, nu sunt precizați parametri precum costul uni km de drum pentru a înțelege expunerea financiară necesară, acesta fiind prezentat mai generalist. La fel, la expunerea problemei privind locuințele nu avem ritmurile de construire din ultimii ani și care ar fi efortul din resurse publice pentru a susține această promisiune.

Din punct de vedere al durabilității (a impactului pe termen lung & finanțare), promisiunile electorale ale PAS gravitează în jurul ideilor de investiții și productivitate (infrastructură, logistică, digitalizare fiscală, parcuri industriale, platforme tehnologice), ceea ce poate susține efecte pe termen lung în economie. Încadrarea în TEN-T și proiectele conexe sporesc accesul la granturi și împrumuturi concesionale europene, iar programul subliniază explicit această miză de finanțare a infrastructuri cu bani ieftini de la Uniunea Europeană.

Pe promisiunile legate de venituri, durabilitatea depinde de ritmul productivității. Programul leagă obiectivul de accelerare a investițiilor și integrarea externă (exporturi, investiții-ancoră), ceea ce reduce riscul de creșteri doar „nominale”. Totuși, fără scenarii de sensibilitate (inflație, șocuri externe), această promisiune ar putea fi îndeplinită formal, dar fără impact real în creșterea puterii de cumpărare a populației. Pe exporturi, extensia ajutorului de stat (până la 60% din investiții noi în capacități de producție)

poate accelera capitalizarea, dar trebuie calibrată pentru a nu induce dependență și selecții greșite și pentru a proteja concurența pe termen lung.

Pe infrastructură, beneficiile sunt structurale, însă costurile de operare și mentenanță pentru rețeaua extinsă (drumuri/poduri) presupune alocarea de resurse anuale recurente semnificative. Programul indică la general unele surse de capital (UE/TEN-T), dar nu detaliază abordarea față de costurile de operare și mentenanță, care sunt cruciale pentru a crește ponderea bunurilor calificate drept bune. Or, după cum constată un raport al Curții de Conturi, implementarea neconformă a strategiilor pentru îmbunătățirea infrastructurii rutiere naționale a împiedicat atingerea obiectivelor propuse și a sporit ponderea drumurilor publice naționale în stare rea și foarte rea de la 35,6% în 2017 până la 50,3% în 2023. În fiscalitate, digitalizarea controalelor, precompletarea și unificarea plăților reduc pe termen lung costurile de conformare și pot lărgi baza de impozitare fără creșteri brute de cote, ceea ce poate fi catalogat drept o abordare sustenabilă.

În ceea ce privește coerența cu angajamentele internaționale & bunele practici existente - programul semnaleză alinierea la acquis-ul UE prin nou Cod Fiscal conform legislației europene și prin noua lege a comerțului interior aliniată directivelor UE (practici comerciale loiale, transparență pentru consumatori). Integrarea în TEN-T și proiectele de conectivitate sunt, prin natură, compatibile cu parcursul european și cu regulile de finanțare asociate. Pentru măsuri precum compensare procentuală a investițiilor sau intervențiile pe lanțul retail–producători este nevoie de prudență pentru a respecta regulile de ajutor de stat și a evita schemele neselective (risc de distorsiuni).

În relațiile comerciale interne, măsurile de transparență (originea, etichetarea „Prodot în Moldova”) sunt compatibile cu bune practici UE dacă sunt neutre concurențial și nu impun cote/obligatii discriminatorii. Faptul că programul plasează reforma în cadrul unei legi conforme directivelor UE este un semnal bun de coerență.

Per ansamblu, pachetul este fezabil condiționat. PAS nu își asumă efectuarea unor cheltuieli recurente masive fără de acoperire, abordarea față de pensii fiind de a crește în măsura în care economia permite. Finanțarea europeană, menționată ca sursă cheie pentru investiții, poate oferi tracțiune investițiilor (drumuri, export, utilități), iar reformele fiscale pot spori baza de venituri. Principalele constrângeri țin de capacitatea de execuție și absorbție a resurselor, cofinanțare și de riscul de distorsiuni dacă sprijinul pentru producătorii locali depășește cadrul UE/OMC.

Blocului electoral „Blocul Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei”

Programul electoral al BEP în domeniul economic și social este axat pe reindustrializarea și creșterea nivelului de trai prin extinderea rolului statului în economie, cu o bancă comercială de stat, readucerea sectoarelor strategice sub control național, crearea a 18 platforme industriale, protejarea producătorului autohton prin minimum 50% pe raft, contracte ieftine și stabile la gaze cu preț final de 6–8 lei/m³ și măsuri sociale precum pensia minimă de 6.000 lei și reducerea vârstei de pensionare.

În susținerea acestui obiectiv, BEP prezintă mai multe angajamente: 1) „Reducerea vârstei de pensionare la 57 ani pentru femei și 62 ani pentru bărbați”, 2) „Majorarea pensiei minime la 6 mii de lei”, 3) „Crearea „Băncii de Investiții și Modernizare a Moldovei” pentru finanțarea proiectelor de industrializare a țării”, 4) „Ne angajăm să adoptăm o lege care să oblige rețelele comerciale să aloce cel puțin 50% din raft produselor moldovenești, marcate cu „Prodot autohton — fabricat în Moldova”, 5) „Vom obține încheierea de contracte pe termen lung (minimum 5 ani) pentru livrarea gazului natural la un preț ce nu va depăși 200–300 de dolari pentru 1000 m³. Fixarea prețului final pentru consumator la nivelul de 6–8 lei pentru 1 m³”, 6) „Revenirea întreprinderilor strategice sub controlul statului”, 7) „Crearea a 18 platforme industriale multifuncționale (PIM) în centrele raionale ale țării, pe baza accesului la resurse energetice, infrastructură logistică și forță de muncă”.

Promisiunile BEP sunt relevante, or ating probleme reale resimțite de populație: sărăcia la vârsta a treia, costul energiei, stagnarea industrială, însă potrivirea dintre cauză ⇒ instrument ⇒ rezultat este inegală. Majorarea pensiei minime la 6.000 lei ar reduce sărăcia în rândul vârstnicilor, dar este o măsură neînțită care slăbește legătura contribuției-beneficii. La fel, reducerea vârstei de pensionare (57/62) ignoră demografia și duce la pensii inițiale mai mici pentru femei, contrar tendințelor internaționale de egalizare/creștere a vârstelor. În energie, ținta de 200–300 USD/1000 m³ și tarif 6–8 lei/m³ răspunde preocupării pentru preț, dar confundă obiectivul de accesibilitate cu un instrument improbabil - preț fix multianual fără costuri colaterale. În schimb, extinderea platformelor industriale multifuncționale (PIM) este bine calibrată pe deindustrializare și dezechilibre regionale, având o relevanță substanțial mai bună.

În ceea ce privește claritatea și specificitatea promisiunilor, platforma BEP nu indică la subiectul pensiiilor surse pentru circa 6 mld. lei (reducerea vârstei de pensionare) și circa 10 mld. lei (minimul de 6.000 lei), nici modul de administrare a valului de circa 114 mii noi dosare pentru pensionare, având un nivel scăzut de specificitate operațională. Promisiunea privind gazele nu explică mecanismul contractual (formule de indexare, clauze de volum/flexibilitate) și cum ar fi atins tariful final sub costurile reglementate (transport, distribuție, TVA). Banca comercială de stat care instrumentalizează toate mecanismele publice amestecă roluri (bancă comercială în contrast cu instrument de politică) fără filtre tehnice explicite (criterii de eligibilitate, guvernanță, management de risc). Pe de altă parte, platformele industriale multifuncționale (PIM) în schimb au un cadru existent și o țintă numerică (18), dar fără etapizare, criterii de selecție a locațiilor și ritm realist de livrare. Per ansamblu, claritatea este medie spre joasă, cu excepția PIM unde cadrul existent oferă o ancorare în realități.

Sustenabilitatea financiară este punctul slab major al programului electoral al BEP. Pachetul cu cele 2 promisiuni legate de pensii ar adăuga anual circa 18,2 mld. lei (peste 5% din PIB) dacă cele două măsuri se aplică simultan, cu efecte structurale negative precum adâncirea deficitului fondului de pensii și scăderea ratei de înlocuire (stagiul mai scurt, mai ales pentru femei). În energie, chiar și cu un preț de achiziție de 200-300 USD/1000 m³, tariful rezultat rămâne în zona de 10-11 lei/m³; diferența până la 6–8 lei ar necesita subvenții recurente de ordinul miliardelor—o soluție nesustenabilă și prociclică. Banca comercială de stat introduce riscuri cvasi-fiscale (pierderi, rezoluție, garantare depozite, recapitalizări), iar preluarea întreprinderilor „strategice” ar crea noi riscuri pentru finanțele publice (răscumpărări, investiții, datorii) și ar duce la descurajarea investițiilor. PIM-urile pot avea impact durabil dacă sunt etapizate și ancorate în cerere.

Programul electoral al BEP are o coerență redusă cu angajamentele internaționale și bunele practici. Cota obligatorie de 50% la raft pentru „produs autohton” contravine principiului tratamentului național (OMC/GATT) și regulilor DCFTA/UE, riscând dispute și sancțiuni. Operațional, presupune definirea originii, metodologii și inspecții frecvente. Țintirea unui preț fix multianual la gaze contrazice uzanțele contractuale (formule indexate) și re-creează dependență de unic furnizor, în condițiile în care bunele practici privilegiază diversificarea surselor și sprijinul ținut pentru vulnerabili, nu plafonări generalizate. Banca de stat ca entitate comercială care concentrează instrumentele publice este nealinată cu modelele europene, unde se folosesc bănci de dezvoltare cu mandat clar, guvernanță robustă și rol complementar pieței. În zona pensiilor, bunele practici și tendințele UE/OECD merg spre egalizare/creștere a vârstelor (nu scădere), tocmai pentru sustenabilitate și echitate între generații. Promisiunea de creștere a sectorului companiilor de stat prin preluarea unor întreprinderi strategice este în contradicție cu bunele practici internaționale reflectate în Ghidul OCDE privind guvernanța corporativă a întreprinderilor de stat. Dintre promisiuni, PIM-urile sunt cel mai compatibile cu cadrul european (politici pro-productivitate/lanțuri valorice), cu condiția respectării regulilor de ajutor de stat și a selecției competitive a proiectelor.

În concluzie, BEP adresează teme corecte, dar instrumentele sociale (pensii, tarife la gaze) sunt neținute și nesustenabile, cele de piață (cotă la raft, bancă comercială de stat) sunt neconforme sau riscante,

iar preluarea / repreluarea întreprinderilor strategice ar crea presiuni pe resursele publice și hazard de guvernanță. PIM-urile rămân singurul pilon cu relevanță mare și potențial de durabilitate dacă sunt implementate gradual, pe criterii economice clare și cu respectarea angajamentelor internaționale.

Programul BEP mizează pe intervenții cu impact social imediat, însă balanța dintre promisiuni și posibilitățile bugetare, juridice și instituționale înclină clar spre ne fezabilitate. În ansamblu, programul electoral este predominant populist.

Blocul electoral „Alternativa”

Programul electoral al BEA în domeniul economic și social include următoarele promisiuni: 1) „Legea vieții: suma totală a plăților pentru toate tarifele comunale să nu depășească 10 la sută din salariul mediu pe economie”, 2) „Legea revenirii demne: Programe de stimulare a natalității, sprijin financiar pentru familii, plăți la nașterea copiilor, sprijin pentru părinții care muncesc și crearea unei infrastructuri moderne pentru copii”, 3) „Eliminarea imediată a oricăror bariere privind modalitatea și sursa de plată a investițiilor în activități economice și imobiliare de către cetățenii noștri”, 4) „Revizuirea antireforme în domeniul desfășurării activității de întreprinzător în baza patentei”, 5) „Modernizarea infrastructurii comunale, eficiența energetică, iluminatul stradal, mobilitatea urbană, regenerarea urbană, inclusiv reabilitarea fostelor zone industriale și transferul acestora către comunități, dezvoltarea la nivel local a instrumentelor de generare și sprijinire a activităților economice, inclusiv sprijinirea zonelor urbane cu potențial turistic”, 6) „Pachetul de măsuri pentru stimularea investițiilor în economie va include investiții de amploare din partea statului în infrastructura publică, măsuri fiscale – inclusiv impozitarea profitului doar în cazul distribuirii dividendelor, modificarea mecanismului de TVA la importul de bunuri și servicii cu plata impozitului către buget după vânzarea acestora”, 7) „Începând cu 1 ianuarie 2026, vom reduce legislativ decalajul dintre salariile funcționarilor și ale celor care, prin munca lor zilnică, susțin viața în țară – profesorii, medicii, lucrătorii sociali. Pentru creșterea veniturilor atât în sectorul bugetar, cât și în cel privat, vor fi implementate stimulente fiscale și de altă natură”.

Programul BEA poartă un mesaj general de „dezastru” a situației curente. Deși abordează probleme reale cum ar fi sărăcia a o treime din populație, exodul populației apte de muncă, nivelul scăzut al investițiilor etc., vulnerabilitatea programului rezidă în ambiguitatea soluțiilor propuse, dar și esența unor măsuri de natură populistă pentru atingerea rezultatelor.

Plafonarea tuturor costurilor la 10% din salariul mediu pe economie este o propunere vagă ce nu oferă mecanisme de targetare a familiilor vulnerabile și nici sursa de finanțare a cheltuielilor recurente în cazul devierilor de tarif ce depind de factori externi în afara puterii de influență a Guvernului. În plus, în 2024 costurile lunare medii pentru tarife au constituit 759,22 lei/pers. ceea ce este 5,4% din salariul mediu pe economie, respectiv măsura dată nu rezolvă problema sărăciei, chiar și dacă se referă la costurile cumulative per gospodărie. Reintroducerea patentei de întreprinzător în comerț este o măsură populistă, statul deja oferind o paletă largă de forme juridice simplificate de desfășurare a activității economice. În plus, patentarii și-au formalizat activitatea în mare parte ca persoane ce desfășoară activitate independentă, numărul lor din iunie 2025 fiind cu 244% mai mare în iunie 2025 și generând venituri sub formă de impozite în 2024 de aproape 21 mln. lei cu 515% mai mult față de 2022. Totodată, procesul de tranziție de la patentă la alte forme a fost susținut și de către stat prin intermediul ODA prin compensarea cheltuielilor pentru aparatele de casă.

Creșterea salariilor mai multor grupe de bugetari „profesorii, medicii, lucrătorii sociali” vizează o problemă reală a decalajului salariilor din sectorul real cu cel public, dar programul în afară de caracterul aproape imediat al implementării majorărilor salariale „Începând cu 1 ianuarie 2026” nu oferă nici finanțe clare și nici sursele de finanțare a acestor cheltuieli recurente. „Legea revenirii demne” e un răspuns a BEA problemei grave cu care se confruntă RM și anume – exodul populației. Legea respectivă include o serie de măsuri pentru stimularea natalității, dar fără o acoperire financiară clară privind sursele de

finanțare. În plus legea ar presupune și formarea unui Consiliului Național pentru Combaterea Depopulării activitatea căruia s-ar plia deja cu activitatea ODA care acordă suport financiar și informațional pentru antreprenori, iar ANOFM implementează măsuri de ocupare activă, care implică programe de asistență la angajare și instruire. Eliminarea imediată a oricăror bariere privind modalitatea și sursa de plată a investițiilor în activități economice și imobiliare este o promisiune puțin argumentată, dar cu potențial distructiv mare pentru Republica Moldova drept partener credibil în relațiile economice externe. Chiar dacă este adevărat că odată cu înăsprirea politicii de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului au existat unele excese, inclusiv de ordin normativ, barierele trebuie analizate ținând fără riscul de a propulsa economia RM într-o zonă gri. Programul „50 de orașe” oferă o viziune clară de dezvoltare regională, în contextul în care 2/3 din PIB la moment este generat de municipiul Chișinău, iar sistemul bugetar actual presupune o autonomie slabă a APL-urilor. Dar, programul nu oferă nici un răspuns la cedările eventuale a puterii centrale și anume ce venituri / cheltuieli ar trece în gestiunea autorităților locale, precum și ce mecanisme de evitare a clientelismului politic în distribuirea resurselor ar fi implementate.

Claritatea și specificitatea. Programul electoral a BEA oferă o listă de măsuri clare ca și conținut pentru un aspect atractiv la nivel declarativ, dar insuficient de fundamentate ca plan de politici publice. „Legea vieții” stabilește clar limita de 10% din salariul mediu pe economie, dar nu specifică nici un mecanism clar de finanțare: subvenții, plafonare de tarife, compensări cine răspunde și cu ce resurse se finanțează diferența. „Legea revenirii demne” vizează clar programul de stimulare a natalității, sprijin financiar pentru familii, plăți la nașterea copiilor, sprijin pentru părinții care muncesc și crearea unei infrastructuri moderne pentru copii, respectiv măsura oferă instrumente specifice, dar formulările sunt generale și nu sunt precizate sumele, termenele, resursele - în condițiile în care așa programe sunt destul de costisitoare. Lipsesc și obiectivele măsurabile (câți bani/beneficiari, creștere ținută a natalității).

Măsura privind eliminarea barierelor privind plățile pentru investiții este extrem de vagă, în condițiile în care nu sunt vizate direct ce bariere, ce actori ar urma să fie implicați și nici „termene” clare. Promisiunea ce vizează reintroducerea patentei de întreprinzător nu răspunde cum va fi posibil de evitat motivele care au dus la eliminarea ei – evaziune fiscală, economie tenebră, concurență neloială sau lipsă de protecție a consumatorilor. Programul „50 de orașe” oferă o imagine generală privind dezvoltarea regională, în care Chișinău și Bălți ar deveni „centre urbane de dezvoltare accelerată”. Programul enumeră direcții clare cum ar fi infrastructură, energie, turism, însă nu răspunde din ce resurse financiare se vor realiza, precum și cum se va realiza descentralizarea, limitându-se la formulări seci ca „un transfer de competențe de la nivelul central la nivelul regional”. BEA nu specifică nici modul de selectare a acestor 50 de localități limitându-se la „a celor mai puternice centre urbane regionale” fără evocarea unor criterii bine stabilite. Pachetul de investiții propus de BEA, deși promite „investiții de amploare din partea statului în infrastructura publică” nu indică nici amploarea ambițiilor, nici sursele din care planifică aceste investiții. Pentru stimularea investițiilor private sunt oferite măsuri fiscale clare precum plata TVA la import după realizarea mărfii, impozitarea profitului doar când se distribuie dividende etc.. Programul de majorări salariale în domeniul public specifică clar termenul de „1 ianuarie 2026”, dar se limitează la „reducerea legislativă a decalajului” în ceea ce vizează proporțiile majorării. La fel, nu este indicată nici o estimare a impactului asupra bugetului și nici modul de acoperire a acestor cheltuieli.

Durabilitatea – impactul pe termen lung. Blocul propune o serie largă de măsuri de ordin social (creșterea salariilor începând cu 1 ianuarie 2026, limitarea costurilor la tarifele comunale la 10% din salariul mediu pe economie, programe de stimulare a natalității) ce reprezintă promisiunii cu impact imediat asupra cheltuielilor bugetare recurente, la care se adaugă și investiții publice majore în infrastructură, inclusiv prin programul „50 orașe”. În același timp, BEA promite măsuri de ordin fiscal cu implicații majore asupra mărimii veniturilor bugetare colectate sau fluxului de numerar (plata TVA la import după realizarea mărfii, impozitarea profitului doar când se distribuie dividende, revenirea la sistemul de patente pentru întreprinzători în comerț).

Respectiv, promisiunile includ multe angajamente imediate certe pe partea de cheltuieli și reduceri de impozite pe partea de venituri, ceea ce provoacă risc de dezechilibru bugetar. De exemplu, o măsură ca limitarea costurilor la tarife ar presupune formarea unei dependențe de subvenții din partea companiilor pentru acoperirea cheltuielilor reale, formând pe termen lung o dependență nesustenabilă precum și comportamentul de hazard în economisirea resurselor. Măsurile de ordin fiscal propuse pentru stimularea investițiilor vor avea ca efect o incertitudine mai mare în colectarea impozitelor, în condițiile proceselor de optimizare fiscală a companiilor, caracterul lor în general fiind unul prociclic. Programele de investiții a statului în infrastructură, inclusiv programul „50 orașe” sunt sustenabile dacă există un plan detaliat și surse stabile de finanțare.

Coerența cu angajamentele internaționale și bunele practici. Programul electoral al BEA include măsuri compatibile cu bunele practici europene, în special în domeniul sprijinului pentru familii, investițiilor în infrastructură. Totuși, unele promisiuni – precum plafonarea tarifelor comunale și revenirea la patente, riscă să contravină regulilor de piață și principiilor fiscale ale UE. În ansamblu, programul are potențial de aliniere, dar cere reformulare și clarificări pentru a evita riscurile de de-aliniere. Legea Vieții, în forma de plafon universal pentru tarifele comunale poate intra în contradicție cu principiile pieței energetice liberalizate și regulilor Comunității Energetice. Eliminarea imediată a oricăror bariere privind modalitatea și sursa de plată a investițiilor riscă să respecte standardele AML și regimurile de sancțiuni, ce ar putea crea riscuri inclusiv pentru instituțiile financiare de a fi percepute drept parteneri credibili în tranzacțiile internaționale. Revizuirea patentei riscă să creeze distorsiuni fiscale și să contravină tendințelor de echitate și largire a bazei de impozitare promovate de UE/OECD. Pe de altă parte, programul „50 de orașe” se aliniază politicilor europene de coeziune, descentralizare și tranziție verde.

Programul BEA vine să rezolve o gamă largă de probleme de ordin social prin promisiuni ce ar implica un efort financiar major, care în combinație cu investițiile „de amploare” și stimulentele fiscale și legislative creează premisele unui dezechilibru bugetar și respectiv lipsa unui substrat de sustenabilitate pe termen lung. Principala provocare a programului rezidă în lipsa de calibrare a promisiunilor la anvelopa financiară disponibilă, ceea ce îl imprimă un grad ridicat de populism.

Partidul politic „Partidul Nostru”

Platforma electorală a „Partidului Nostru” este axată pe „creșterea rapidă a nivelului de trai și sprijinirea producătorului autohton printr-un stat social activ prin pensie minimă garantată și alocație consistentă la naștere, rețea de magazine sociale, cote obligatorii pentru produse moldovenesti pe raft, stimularea investițiilor prin cota 0 la profitul reinvestit, direcționarea banilor către comunități prin desființarea consiliilor raionale și creditare ținută printr-o bancă de stat”.

Programul electoral sub forma unei liste de obiective, include următoarele promisiuni relevante domeniului economic și social: 1) „Nicio pensie mai mică de 5000 lei”, 2) „Acordarea alocației la nașterea copilului în valoare de 200.000 lei”, 3) „Crearea magazinelor sociale de stat în fiecare centru raional”, 4) „Minim 50% din produsele de pe rafturile magazinelor să fie moldovenesti”, 5) „Stabilirea cotei 0 la impozitul pe profitul reinvestit”, 6) „Lichidarea consiliilor raionale. Resursele financiare economisite vor fi direcționate spre localități, fapt care va influența rapid dezvoltarea acestora”, 7) „Crearea unei bănci de stat”.

Platforma electorală a Partidului Nostru pentru această campanie electorală este decât o listă de 51 de obiective fără careva evidențe și fapte prezentate care să demonstreze că concurentul electoral a ajuns la aceste obiective printr-un proces amplu de definire a problemelor. Chiar și așa, setul analizat de promisiuni acoperă probleme reale, dar gradul de adecvare variază considerabil, iar majoritatea promisiunilor nu exploatează lanțul logic de cauză ⇒ instrument ⇒ rezultat.

Promisiunea „Nicio pensie mai mică de 5000 lei” abordează direct subiectul sărăciei în rândul vârstnicilor, o problemă validată de date statistice, însă instrumentul, un plafon minim național, nu e legat de cauze cum ar fi baza de contribuții, formalizarea muncii, productivitatea sau inflația. În schimb, rezultatul dorit și anume reducerea sărăciei nu este însoțit de o țintire clară (de exemplu: doar pentru stagiul complet) și de obiective măsurabile intermediare. Promisiunea unei alocații la naștere de 200.000 lei urmărește criza demografică, dar substituie politici familiale integrate (servicii de îngrijire, locuire, piața muncii) cu un transfer singular foarte mare, cu risc ridicat de a stimula consum pe termen scurt, fără a corecta factorii cauzali. Promisiunea deschiderii de magazine sociale de stat în fiecare centru raional pretinde să corecteze accesibilitatea alimentelor, însă nu e clar de ce instrumentul optim ar fi intrarea statului în retail, dar nu soluții mai simple și mai ieftine precum vouchere țintite sau compensări pentru cei vulnerabili. Minim 50% produse moldovenești pe raft este o promisiune ce pornește de la ambiția de a sprijini producătorii locali, dar confundă cauzele - competitivitate scăzută, logistică, standarde, fragmentarea producerii - cu simptomul (cotă de piață mică), recurgând la o măsură de conținut local cu potențiale efecte adverse asupra prețurilor și varietății.

Pe de altă parte, cota 0 la profitul reinvestit vizează investițiile, însă adecvarea depinde de unde e blocajul real (costul capitalului, incertitudinea, cererea, competențele, birocratia). Or, dacă problema nu e fiscală, remediul riscă să fie inefficient. Lichidarea consiliilor raionale invocă suprapunerii instituționale, dar relevanța depinde de analiza funcțiilor efective delegate și a capacității primăriilor de a prelua sarcinile consiliilor raionale, aspecte ce nu sunt detaliate de partid. Crearea unei bănci de stat” pleacă de la bariera accesului la finanțare pentru afaceri, dar fără un diagnostic detaliat (segmente, risc, garanții) instrumentul poate rata ținta.

Claritatea și specificitatea. Formulările promisiunilor sunt generale și evită prezentarea unor informații esențiale precum - câți beneficiari, când, cum și cu ce resurse. De exemplu, pentru pensia minimă nu există un calendar de implementare, condiții (stagiul minim, indexare) sau sursa de finanțare, în timp ce pentru acordarea alocației la naștere de 200 mii lei lipsesc detalii legate de eligibilitatea (venit, rezidență, paritate), modalitatea de plată (în tranșe sau sumă unică), condiționalități (vaccinare, vizite pediatrice, educație timpurie) sau controlul fraudei.

Promisiunea pentru magazinele sociale de stat nu arată modelul de funcționare, baza de beneficiari, sursele de finanțare pentru investițiile inițiale sau criteriile de localizare, în timp ce măsura cu 50% produse moldovenești pe raft nu definește elementar ce înțelegem prin produs moldovenesc (după locul unde este procesat? după originea materiilor prime? Sau după regulile de origine preferențiale / non-preferențiale?). Lichidarea consiliilor raionale nu oferă cadrul de timp în care se va face tranziția și dacă ar putea exista un risc de blocaj constituțional (nivelul II al administrației publice locale este prevăzut în Constituție sub denumirea de raioane), în timp ce pentru banca de stat nu este clar modelul de funcționare – bancă de dezvoltare sau bancă comercială.

Durabilitatea – impactul pe termen lung. Sustenabilitatea fiscală este principalul test, în special pe promisiunile cu cost recurent (care se repetă). Pe de o parte, candidatul vine cu promisiuni care ar duce la o creștere semnificativă a cheltuielilor publice (nicio pensie mai mică de 5 mii lei, alocații de 200 mii lei la naștere, deschiderea de magazine sociale de stat în fiecare raion, crearea unei bănci de stat care implică capital inițial), în timp ce cota zero la profitul reinvestit este o măsură care duce, cel puțin în prima perioadă, la scăderea încasărilor fiscale.

Pentru dezideratul de nicio pensie mai mică de 5 mii lei sunt necesare surse stabile de finanțare prin măsuri precum lărgirea bazei de contribuții, combaterea evaziunii, prioritizare în buget, eventual etapizare, aspecte care nu le găsim în platforma electorală. Totodată, 200.000 lei la naștere este o cheltuială intensivă de capital în gospodăria, unică, dar cu efect de precedent și impact bugetar semnificativ, care dacă nu este condiționată/etapizată, poate crea așteptări nesustenabile și distorsiuni.

Magazine sociale de stat presupun cheltuieli operaționale continue (personal, logistică, pierderi), cu risc de subvenții permanente și de ineficiențe, în timp ce alternativele ținute, cum ar fi vouchere sau carduri sociale, pot fi mai puțin distorsionante și cu mai puține riscuri asupra finanțelor publice. Pe de altă parte, banca de stat implică capital inițial, costuri de guvernare și riscuri de credit (eventual acoperite implicit de stat). În lipsa unor reguli prudente și guvernare independentă, poate acumula pierderi cvasi-fiscale suportate de toți plății de impozite și taxe.

Coerența cu angajamentele internaționale și bunele practici. În ansamblu, coerența este cea mai fragilă cu angajamentele internaționale și bunele practici este la promisiunea de 50% pe raft produse moldovenești și la intrarea statului ca operator economic (magazine sociale de stat, bancă de stat) fără garanții de guvernare. Promisiunile pe dimensiunea fiscală și socială pot fi aliniate dacă sunt respectate principiile de neutralitate, transparență și sustenabilitate pe termen mediu.

Cota obligatorie de 50% la raft pentru „produse moldovenești” violează principiul fundamental din comerțul internațional și anume principiul tratamentului național care este consemnat în articolul 3 din GATT din cadrul Organizației Mondiale a Comerțului la care Republica Moldova este parte. Obligația în cauză cere tratament național pentru produsele importate în ceea ce privește regulile de vânzare/distribuție.

Promisiunile cu magazine sociale de stat și banca de stat trebuie raportate la bune practici OCDE pentru întreprinderile de stat cu separație clară între funcțiile statului, guvernare profesionistă, mandat precis, neutralitate competitivă. Altfel, apare riscul de ajutor de stat mascat și de alocare ineficientă a resurselor. Totodată, dacă în cazul băncii de stat în cazul unui design potrivit, există teoretic șansa de a transpune în practică, în cazul magazinelor sociale de stat ar presupune intrarea statului într-un sector competitiv ceea ce contravine bunelor practici internaționale, cadrului național de politici (SND), dar ar constitui o barieră și în calea integrării europene a țării prin prisma nerespectării acquis-ului comunitar în zona de concurență.

Din perspectiva fezabilității, cele mai problematice sunt transferurile sociale masive (pensie minimă 5000, alocația de 200.000) și intervențiile administrative ale statului în piață (magazine sociale de stat, cota de 50% pe raft), în timp ce cota 0 la profitul reinvestit și reforma administrativ-teritorială pot deveni implementabile numai cu design tehnic riguros, etapizare și evaluări de impact realizate înainte de careva alocări de resurse. Totodată, banca de stat cere prezentarea unui model clar de funcționare pentru a înțelege pe deplin implicațiile și matricea riscurilor, precum și garanții puternice de guvernare pentru a nu genera costuri ascunse și distorsiuni.

4. CONCLUZII

Analiza comparativă a platformelor electorale ale celor patru partide plasate în topul sondajelor confirmă caracterul fragmentat și inegal al ofertei politice înaintea alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025. Formațiunile fac în mare parte apel la teme majore precum justiția, lupta împotriva corupției, protecția socială și integrarea europeană, dar nivelul de detaliu și realism diferă considerabil. Unele partide formulează angajamente clare și compatibile cu documentele strategice naționale și cu angajamentele internaționale, în timp ce altele se rezumă la enunțuri generale sau la promisiuni dificil de realizat.

Pe dimensiunea integrării europene, diferențele sunt cele mai vizibile: de la un angajament ferm pentru aderare într-un orizont temporal concret, până la abordări vagi sau chiar confuze, limitate la referințe punctuale. În domeniul justiției există un consens declarativ, însă doar anumite programe oferă soluții detaliate și etapizate, restul rămânând la nivelul unor intenții generale. În materie de drepturi și politici sociale, diferențele reflectă și orientările doctrinare: unii actori invocă standarde internaționale și gru-

puri vulnerabile, alții se centrează pe valori tradiționale și promisiuni sociale cu impact bugetar ridicat, dar fără clarificarea surselor. În ceea ce privește securitatea, opoziția dintre neutralitate și consolidarea capacităților de apărare rămâne una dintre liniile de fractură majore.

Analiza arată un profil calitativ inegal între domenii și relativ uniform între criterii. Pe domenii, Drepturile omului sunt cel mai bine reflectate (3,6/5), urmate de Justiție (3,5/5). Dezvoltarea socio-economică se situează la un nivel intermediar (3,2/5), în timp ce Integrarea europeană (2,9/5) și mai ales Securitatea și apărarea (2,3/5) sunt cel mai slab acoperite – predominant declarativ și cu puține elemente operaționale. Această distribuție sugerează că partidele performează mai bine acolo unde există consens public și presiune externă de conformare (drepturi, justiție), în timp ce domeniile ce cer proiectare instituțională și bugetară mai fină (securitate, integrare UE) rămân tratate sumar.

Pe criterii, ierarhia agregată confirmă o calitate mai bună a construcției politice decât a implementabilității: Coerența internă obține cel mai înalt scor (3,9/5), urmată de alinierea la preocupările cetățenilor (3,4/5). În schimb, relevanța pentru politicile publice/strategiile naționale rămâne moderată (2,8/5), iar fezabilitatea tehnică și financiară este cea mai slabă (2,2/5).

În ansamblu, analiza relevă că principalele puncte tari ale ofertelor electorale sunt legate de alinierea la preocupările cetățenilor și la presiunile externe de reformă. Principalele vulnerabilități țin de fezabilitatea tehnică și financiară a promisiunilor, de lipsa etapizării și de absența mecanismelor de implementare. Într-un context electoral marcat de polarizare, interferențe externe și competiție fragmentată, evaluarea comparativă a programelor devine un instrument esențial pentru a distinge între angajamente realiste și lozinci electorale.